ВОДЕ ВОЈВОДИНЕ
ЈАВНО ВОДОПРИВРЕДНО ПРЕДУЗЕЋЕ ВОДЕ ВОЈВОДИНЕ НОВИ САД
21101 Нови Сад, Булевар Михајла Пупина 25
тел: 021/4881-888 централа, кориснички центар 0800/21-21-21
ПИБ: 102094162, Матични број: 08761809, Е-пошта: eposta@vodevojvodine.rs
www.vodevojvodine.com E-mail: office@vodevojvodine.com

ПРЕДЛОГ ПЛАНА УПРАВЉАЊА ПАРКОМ ПРИРОДЕ "МРТВАЈЕ ГОРЊЕГ ПОТИСЈА" ЗА ПЕРИОД ОД 2024. ДО 2033. ГОДИНЕ

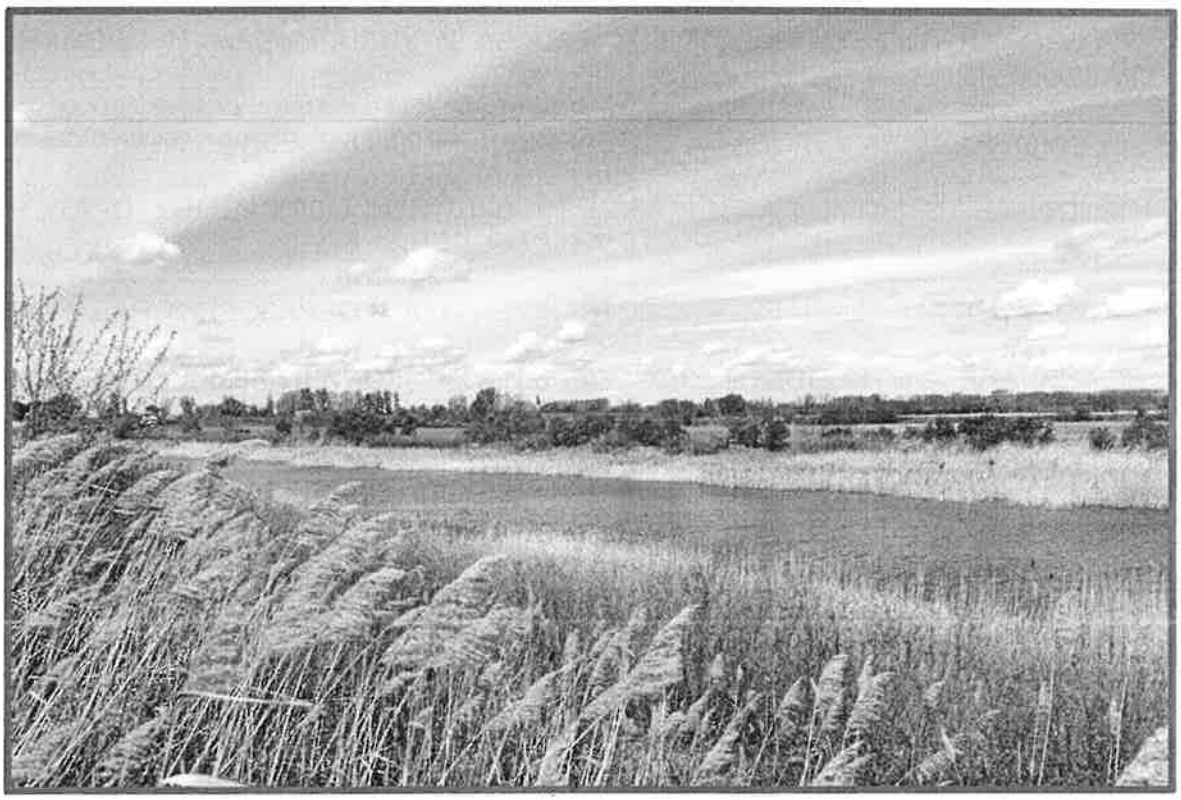

Нови Сад, април 2024. године

ВОДЕ
ВОЈВОДИНЕ

- С А Д Р Ж А Ј -

ОСНОВНИ ПОДАЦИ

УВОД

1. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ - ПРИРОДНИ РЕСУРСИ
2. ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА
3. ПРЕГЛЕД КОНКРЕТНИХ АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОР УГРОЖАВАЊА ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА
4. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА
5. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ТИХ ЦИЉЕВА
6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ, ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ
7. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА
8. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ ПРОСТОРА
9. ПРОСТОРНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА И РЕЖИМА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА
10. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА
11. СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА), ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ
12. ОБЛИЦИ САРАДЊЕ И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ
13. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ
14. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И ДРУГЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШАВАЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА У УПРАВЉАЊУ ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈЕМ И НАЧИН ЊИХОВОГ ОБЕЗБЕЂЕЊА

ПРИЛОГ:

- Услови заштите природе
- Водни услови

ОСНОВНИ ПОДАЦИ

Парк природе „Мртваје горњег Потисја“ до сада није имао статус заштићеног подручја. Поступак заштите природног подручја покренут је 25.04.2013. када је Покрајински завод за заштиту природе доставио студију заштите Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ Покрајинском секретаријату за урбанизам и заштиту животне средине, као надлежном органу АП Војводине. Министарство заштите животне средине 16.11.2017. обавестило је јавност о поступку покретања заштите природног подручја II (друге) категорије, као Парк природе „Мртваје горњег Потисја“. Парк природе „Мртваје горњег Потисја“ проглашен је 29.08.2023. на седници Скупштине Аутономне покрајине Војводине када је донета Покрајинска скупштинска одлука о проглашењу Парк природе „Мртваје горњег Потисја“.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПАРКУ ПРИРОДЕ	
Назив заштићеног подручја	Парк природе "Мртваје горњег Потисја"
Категорија заштићеног подручја	II категорија
Датум проглашења заштићеног подручја	29.08.2023.
Акт о проглашењу заштићеног подручја	Покрајинска скупштинска одлука о проглашењу Парка природе „Мртваје горњег Потисја“
Површина	304,7745 ha
ИНФОРМАЦИЈЕ О УПРАВЉАЧУ	
Управљач	ЈВП "Воде Војводине"
Адреса	Булевар Михајла Пупина 25, 21000 Нови Сад
Телефон	021/4881-888
Интернет сајт	www.vodevojvodine.com
e-mail	office@vodevojvodine.com

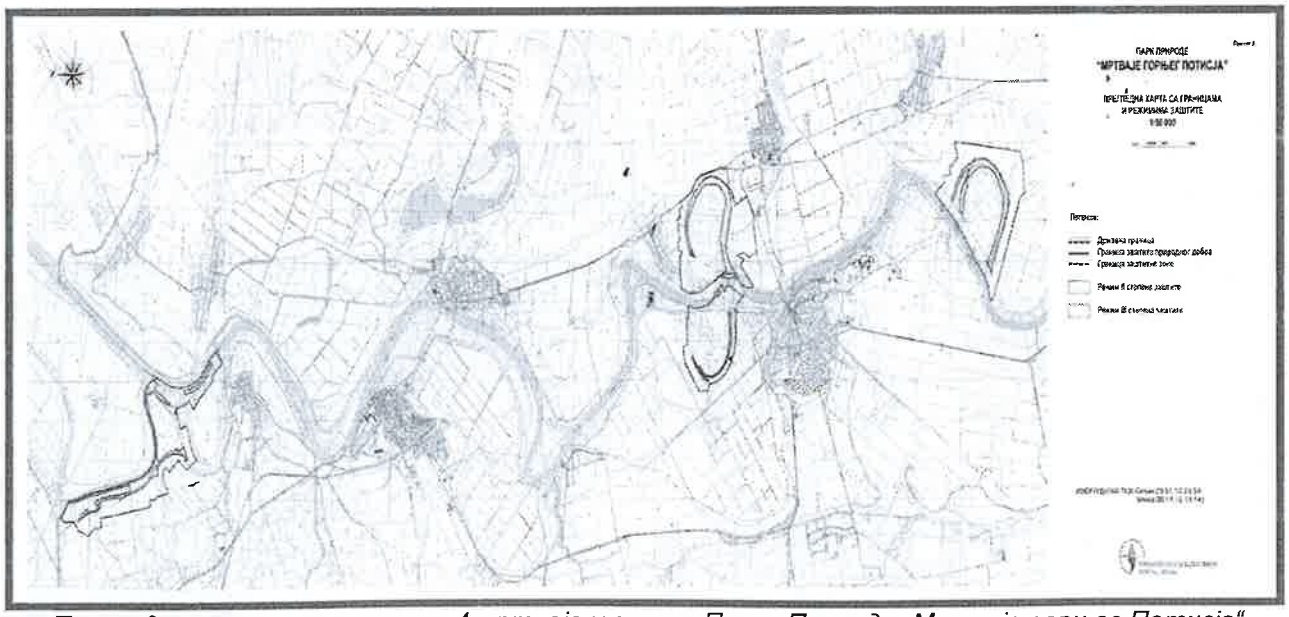

Прегледна карта са приказане 4 мртваје у оквиру Парка Природе „Мртваје горњег Потисја“

УВОД

Пре проглашења заштићеног подручја, делови Парка природе „„Мртваје горњег Потисја“ били су издвојени у информационом систему Покрајинског завода за заштиту природе као делови еколошке мреже реке Тисе. Проглашењем Парка природе дефинисано је подручје са очуваним влажним стаништима које обухвата четири просторне целине (мртваје): Мртва Тиса наспрам Ђале (Хоргошка Мртваја), Пана, Буџак и Батка. Мере заштите су одређене у циљу очувања преосталих фрагментисаних природних и полуприродних станишта, која су значајна за очување биолошке разноврсности.

Заштићено подручје са својим влажним стаништима и воденим током представља део еколошког коридора уз реку Тису, градећи националну еколошку мрежу, која је повезана са Паневропском еколошком мрежом. Као значајан део еколошког коридора Тисе, „Мртваје горњег Потисја“ повезују станишта Парка природе „Камараш“, Парка природе „Стара Тиса“ код Бисерног острва и Специјалним резерватом природе „Ритови доњег Потисја“. Мозаик станишта омогућава развој и размножавање слабо покретљивих врста и доприноси очувању структуре њихових метапопулација.

На основу Правилника о категоризацији, Парк природе „Мртваје горњег Потисја“ представља заштићено подручје II категорије - значајно природно добро, а на основу категоризације заштићених подручја Међународне уније за заштиту природе (IUCN), припада V категорији – Заштићени копнени предео (подручје одржаваних екосистема).

Четири мртваје које улазе у састав Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ представљају једно од очуваних влажних подручја, што се огледа у присуству бројних врста флоре и фауне водених, мочварних, ливадско-пашњачких, слатинских и степских станишта која чине 19 биљних заједница. Као приоритетних за заштиту забележено је 14 типова станишта. Основне природне вредности Парка природе "Мртваје горњег Потисја" огледају се у присуству 60 таксона фитопланктона, 220 таксона биљака, 17 врста малочекињастих црва, 137 врста инсеката, 25 врста паука, 167 врста птица (79 врста гнездарица), 24 врсте риба, 8 врста водоземаца, 4 врсте гмизаваца и великог броја сисара.

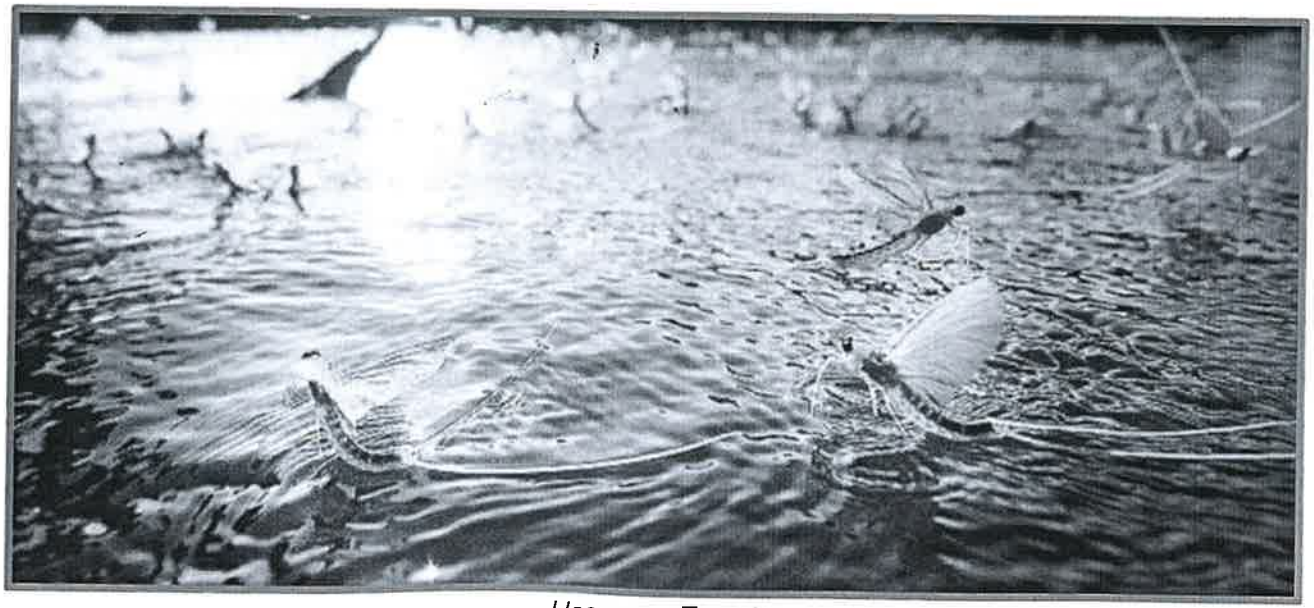

Цветање Тисе

План управљања Парком природе "Мртваје горњег Потисја" за период од 2024. до 2033. године доноси се у складу са одредбама члана 52. Закона о заштити природе (Сл. гласник РС, бр.36/09, 88/10, 91/10- испр., 14/16, 95/18–др.закон и 71/21) и одредбама члана 15. Покрајинске скупштинске одлуке о заштити Парка природе "Мртваје горњег Потисја" (Сл. лист АП Војводине, бр.35/2023). Планом управљања одређује се начин спровођења заштите, коришћења и управљања заштићеним подручјем, смернице и приоритети за заштиту и очување природних вредности заштићеног подручја, као и развојне смернице, уз уважавање потреба локалног становништва.

Основни просторно-плански документ у Републици Србији је Просторни план Републике Србије, који уједно представља и оквирни документ за израду Просторног плана АП Војводине. Као саставни део еколошког коридора реке Тисе, Парк природе „Мртваје горњег Потисја“ референтан је Просторни план посебне намене мултифункционалног еколошког коридора Тисе (Сл. лист АП Војводине бр. 14/2015). Просторни план је основни законски документ планирања, управљања и очувања заштићеног подручја. Укључује организацију, коришћење и намену простора, зонирање унутар граница заштићеног подручја, као и мере заштите.

Активности везане за управљање и заштиту Парка природе "Мртваје горњег Потисја" у надлежности су Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине, и на основу водних аката издатих од стране Покрајинског секретаријата за пољопривреду, водопривреду и шумарство.

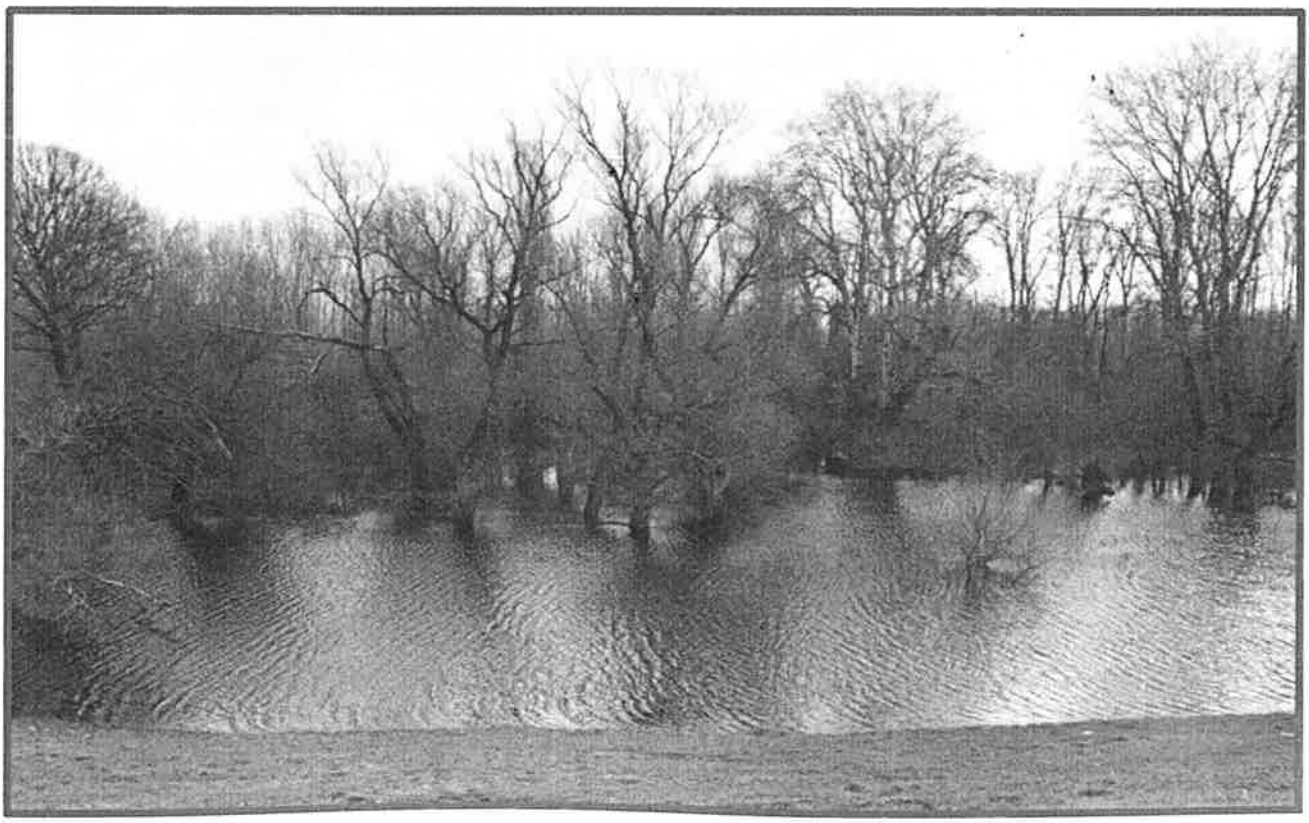

Управљање и организациона структура предузећа

Организовање, опремање и кадровско оспособљавање управљача овог заштићеног подручја, чине темељну претпоставку за остваривање Плана управљања, с обзиром на обим послова и активности које је потребно перманентно спроводити, као и на многобројне мере забране и коришћења природних вредности. У ЈВП „Воде Војводине“, у оквиру сектора за развој, организована је служба за управљање и коришћење природних ресурса, односно, одељење за управљање и коришћење заштићених подручја, које чине руководилац одељења, организатори за управљање и коришћење заштићених подручја, чувари заштићених подручја (којима предузеће управља), као и рибочувари.

ОРГАНИЗАЦИОНА ШЕМА УПРАВЉАЧА
ПАРКА ПРИРОДЕ "МРТВАЈЕ ГОРЊЕГ ПОТИСЈА", ЈВП "ВОДЕ ВОЈВОДИНЕ"

1. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ - ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

Заштићено подручје Парк природе „Мртваје горњег Потисја“ налази се у северном и средњем делу Војводине, уз леву и десну обалу реке Тисе, на територији општина Кањижа, Сента и Чока. Обухвата четири одвојене мртваје: Мртву Тису наспрам Ђале (Хоргошку мртвају), Пану, Буџак и Батку.

Мртваје горњег Потисја саставни су делови еколошког коридора реке Тисе, значајни за очување биодиверзитета влажних станишта. Представљају значајну компоненту ширег подручја и значајна су као места задржавања воде. Динамика плављења околних влажних станишта дешава се сезонски, највише током средине пролећа и у другој половини јесени. Због значајне биомасе дрвећа и зељастих биљака, ова станишта су природни пречистачи загађења из околине и станишта типа рефугијума за заштићене и угрожене врсте биљака и животиња које су некада насељавале широки појас поплавног подручја реке Тисе.

На крајњем северу Војводине, уз десну обалу реке Тисе налази се Мртва Тиса наспрам Ђале. Средина корита мртваје чини државну границу са Мађарском, тако да десна обала чини део заштићеног подручја. Овај локалитет припада општини Кањижа.

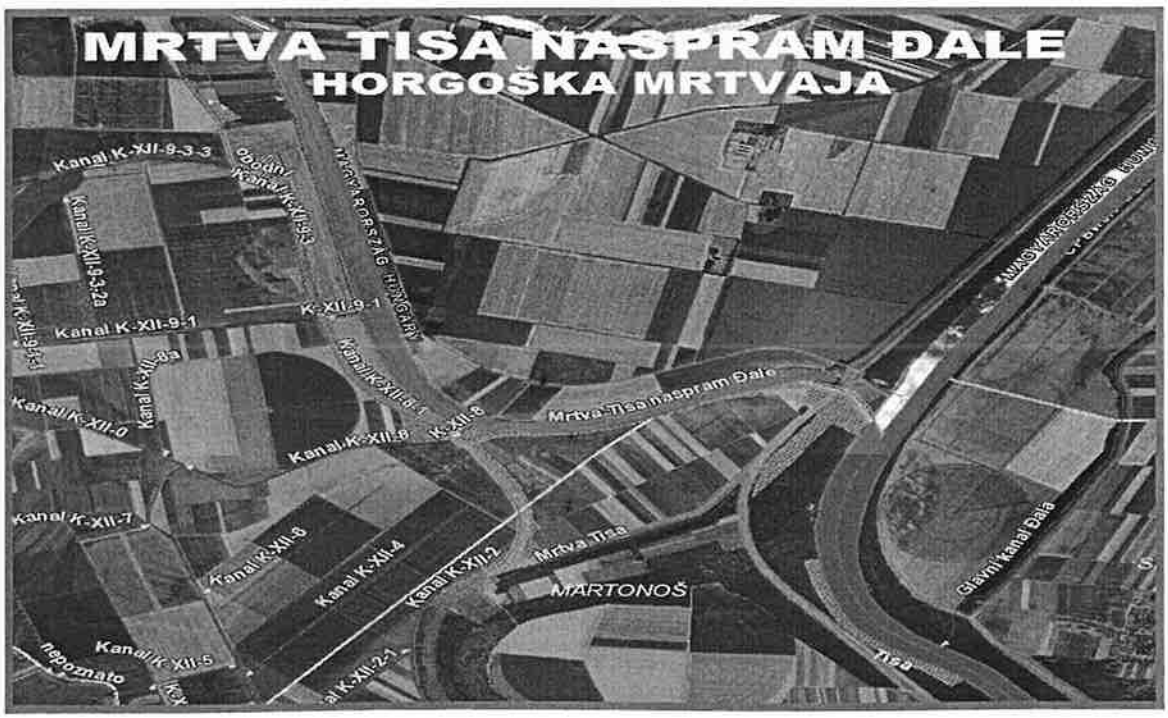

Подручја у зони заштите (означено зеленим) на простору Хоргошке мртваје

Северно од Сенте, уз десну обалу Тисе налази се локалитет мртваја Пана и припада општини Сента. Мртваја Буџак налази се уз леву обалу Тисе између насеља Чока и Санад, и заједно са Паном чини тзв. Санадску осмицу, односно облик некадашњег тока Тисе. Мртваја Батка налази се уз леву обалу Тисе између насеља Падеј и Остојићево. Припада општинама Сента и Чока.

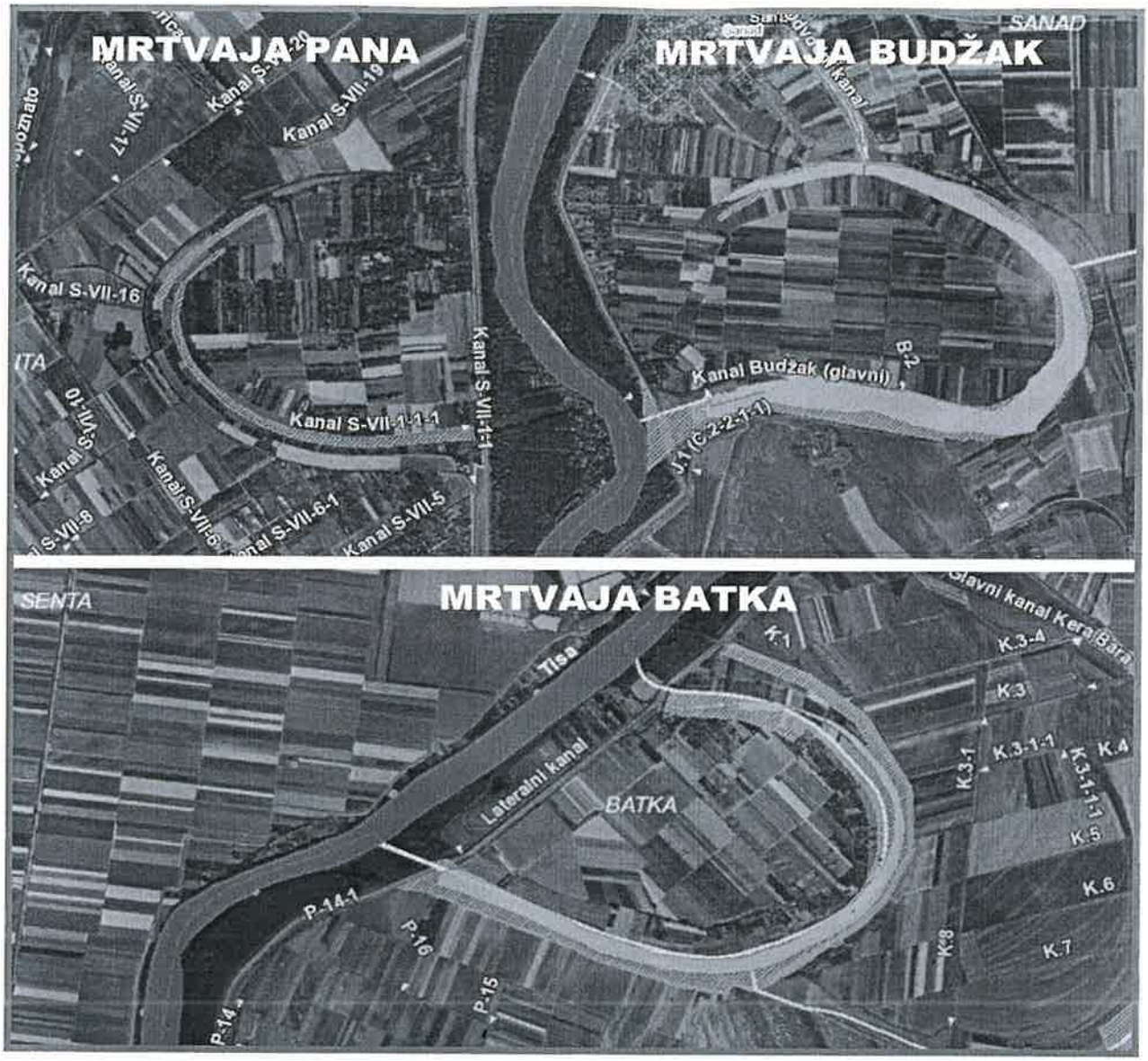

Заштићена подручја (означено зеленим) на простору мртваја Пана, Буџак и Батка

На повшини од 304,77 ha, коју Парк природе „Мртваје горњег Потисја“ заузима, успостављен је двостепени режим заштите, режим заштите II и III степена. Око Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ успоставља се заштитна зона која обухвата површину од 2100,23 ha.

Режим заштите II степена износи 166,34 ha или 54,58% заштићене површине. Спроводи се на делу заштићеног подручја са делимично измењеним екосистемима од великог научног и практичног значаја. Обухвата следеће локалитете: старе насипе уз Мртву Тису наспрам Ђале и Пану са очуваном степском вегетацијом, водена огледала мртваја Пана, Буџак и Батка, аутохтоне шумарке беле врбе (Salix Alba) и топола (Populus sp.) у небрањеном делу Тисе и два станишта ларви тиског цвета (Palingenia longicauda) у обалском делу Тисе.

Режим заштите III степена износи 138,44 ha или 45,42% заштићене површине. Спроводи се на делу заштићеног подручја са делимично измењеним и/или измењеним екосистемима од великог научног и практичног значаја. Обухвата водено огледало Мртве Тисе наспрам Ђале, шумарке на потесу Ердеглук, канал на Мартоношкој мртваји, део плавног подручја Тисе с насипом и почетни јужни и северни део мртваје Буџак, као и околни простор мртваје

Буџак до старог насипа са шумарцима и обрадивим површинама и њеном северном делу.

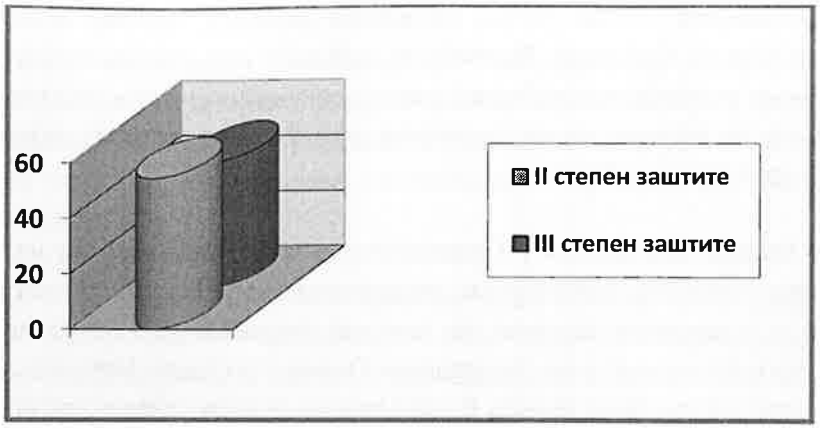

Графички приказ заступљености II и III степена заштите од укупне површине Парка природе

Заштићено подручје налази се алувијалној равни реке Тисе, где је изражен флувијални и флувио-барски рељеф. Тиса је усекла своје корито у наносу флувијалног порекла састављеног од пескова, речног муља и глине. Муљ и песак у површинском слоју представљају најмлађе геолошке формације настале речном акумулацијом. Облици флувијалног рељефа, као и морфолошко обликовање терена генетски су везани за непосредно дејство тока реке Тисе, чиме је формирана алувијална раван и речна тераса. Алувијална раван нагнута је ка кориту реке. Ширина алувијалне равни у којој је река меандрирала износи од неколико километера до неколико десетина километара. Како је Тиса у Панонској низији изразито равничарска река, утицај на морфолошке рељефне облике био је значајан. Гледано са аспекта флувијалне динамике изражено је изузетно меандрирање Тисе у доњем току (од ушћа Мориша до Дунава), што је условљено веома малим падом терена. Облици флувијално барског рељефа настали су комбинованим дејством флувијалног и барског процеса. Када матица природним процесом одсече довољно развијен меандар, или када се ово одсецање изврши вештачким путем, настаје мртваја. Умртвљени меандар или мртваја представља стари ток Тисе, који је услед скраћења речне дужине остао са леве или десне стране корита.

Мртваје на простору Парка природе „Мртваје горњег Потисја" настале су пресецањем меандара приликом регулације Тисе у XIX веку и изгубиле директну везу са реком па функционишу као флувијална језера. Пресецањем меандра постале су рукавци чија су корита убрзо била засипана речним наносима. Ово се пре свега односи на Пану, где је највећи део корита у потпуности засут и претворен у пољопривредне површине, док је преостали део плитак и замочварен. У случају Батке и Буџака, само краће, узводне деонице мртваја су засуте у потпуности, док су у средишњем и низводном делу настала флувијална језера. Природна морфологија корита је највише очувана на Мртваји наспрам Ђале.

Флористичке и вегетацијске одлике

На простору парка природе евидентирано је 227 таксона виших биљака. Врсте значајне за заштиту су: ситан пелен *(Artemisia pontica),* трава против глиста *(Artemisia santonicum),* рапави козинац *(Astragalus asper),* врањемил *(Limonium gmelinii subsp. hungaricum),* памук трава *(Salvia austriaca),* Табернемонтанова зука *(Scirpus lacustris subsp. tabernaemontani)* и

мешинка *(Utricularia vulgaris)*. На прелиминарној Црвеној листи флоре Републике Србије, са статусима угрожености према критеријумима IUCN-а, издвајају се три врсте везане за влажна и степска станишта: ситан пелен *(Artemisia pontica)*, рапави козинац *(Astragalus asper)* и памук трава *(Salvia austriaca)*. Мртваје су значајне као станишта барске и мочварне флоре, а насипи који их окружују омогућавају развој секундарне степске вегетације. Све три наведене угрожене врсте јављају се на насипима дуж Ђалске мртваје, док се памук трава појављује на насипу дуж мртваје Пана.

У групи станишних типова наведених у Правилнику о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама заштите за њихово очување (Сл. гласник РС бр. 35/10) забележено је 14 типова станишта на територији Парка природе „Мртваје горњег Потисја" приоритетних за заштиту. При томе је њих 8 наведено у оквиру приоритетних NATURA 2000 међународно значајних станишних типова, односно 9 у одабраним EMERALD стаништима. У ретка станишта и осетљива на деградацију на територији Републике Србије, спада 6 типова станишта. У категорији национално значајних убрајају се још 2 типа као репрезентативна, односно 5 типова који су услед функционалне непостојаности и осетљивости на деградацију означени као фрагилни.

	СТАНИШТЕ	NATURA 2000	EMERALD	НАЦИОНАЛНО
1	Шибљаци барске иве (*Salix cinerea*)		•	•
2	Панонске лесне степе	•	•	•
3	Умерено влажне панонске ливаде	•	•	•
4	Влажне панонске ливаде	•	•	•
5	Панонска слана степа и утрина приморског пелена (Artemisia maritima)	•	•	•
6	Заједница ресина (Ceratophyllum spp.) и дрезга (Myrophyllum spp.) еутрофних стајаћих вода	•	•	•
7	Заједница пршљенчица (Charophyta) еутрофних стајаћих вода	•	•	•
8	Заједница сочивица (Lemna spp., Spirodela sp., Wolffia sp.)	•	•	•
9	Обални тршћак трске (Phragmites australis)			•
10	Обални тршћак сите (Scirpus lacustris)			•
11	Обално рогозиште рогоза (Typha spp.)			•
12	Обални високи шаш сиротињских трава (Glyceria spp.) и јажораста (Sparganium spp.)			•
13	Обални ниски једногодишњи шаш зукви (Heleocharis spp.)	•	•	
14	Мочварни комплекси			•

Зељаста вегетација Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ припада воденој, мочварној, ливадско-пашњачкој, слатинској и степској вегетацији.

Водену (акватичну) вегетацију сачињавају макрофитске заједнице које граде карактеристичне појасеве у воденом басену. Њихова израженост је у већој или мањој мери условљена деловањем негативних утицаја, а нарочито загађивача и инвазивних врста. Водена вегетација најбоље је развијена на простору Хоргошке мртваје и у некадашњем доњем (изливном) делу Пане.

Водену вегетацију сачињавају зеједнице пршљенчице (*Charophyta*), заједнице сочивица и брадате сочивице (*Lemno minoris-Spirodeletum polyrrhizae*) и заједница дрезге и таласиња (*ass. Potamogetono-Ceratophylletum demersi*). Мочварна (семиакватична) вегетација обухвата заједнице које се развијају у контактној зони воде и копна. Најчешће у плићој зони између корита мртваја и насипа или по депресијама дуж ножице насипа, где је ниво подземних вода виши, а подлога са израженом анаеробношћу.

Мочварну вегетацију на простору Парка природе сачињавају заједница трске *(ass. Phragmitetum communis),* заједница зуке *(ass. Schoenoplectetum lacustris),* заједница усколисног рогоза *(ass. Typhetum angustifoliae),* заједница зуке и црнокласе оштрице *(Heleocharieto-Caricetum nutantis)* и заједница јужораста и сиротињска траве *(Sparganio-Glycerion fluitantis).*

Услед изражене испаше, гажења и напредовања инвазивних врста, вегетација влажних ливада је делимично развијена у виду узане испрекидане зоне дуж корита мртваја или по депресијама са вишим нивоом подземних вода. Слатинска вегетација је присутна у виду остатака заједнице траве против глиста и вијука *(Artemisio-Festucetum pseudovinae).*

Остаци степске вегетације сведени су углавном на подручје насипа дуж мртваја и Тисе. То су секундарно настале суве травне формације развијене након изградње система насипа дуж Тисе. Представљају неке од последњих остатака аутохтоних панонских степских заједница на лесу.

Шумску вегетацију дуж реке Тисе представља хидролошки условљена вегетација азоналног типа тј. заједнице низијских аутохтоних шума врба и топола *(Slici – Populetum sensu lato)* и храста лужњака *(Genisto – Qercetum roboris).* На простору Парка природе „Мртваје горњег Потисја“, посебно у поплавној зони Тисе код Мартоноша, евидентиране су шуме беле врбе, беле и црне тополе, као и фрагменти шума храста лужњака, јасена и бреста. Од алохтоних врста присутни су јасенолисни јавор, пенсилванијски јасен, западно-амерички копривић и бели дуд. У небрањеном подручју обухваћен је и сегмент монокултуре хибридних топола које се налазе у приобаљу Тисе. Остаци шума лужњака указују на могућност развоја храстових шума на старом алувијуму. Искључењем из поплавног подручја у брањеном делу алувијума постепено се развијају земљишта типа ливадске и ритске црнице, која су погодна за развој шума пољског јасена и храста лужњака. Иако антропогеног порекла, овакви шумарци су од великог значаја за очување биолошке разноврсности и функционалност речног коридора. Значај шума у границама заштићеног подручја огледа се пре свега у регулацији микроклиматских услова влажних станишта (светлост, температура и влага), као и у спречавању њиховог загађења. Стара стабла аутохтоних врста дрвећа, нарочито стабла беле врбе и црне тополе вредна су као извор генетског материјала и као

станишта строго заштићених врста. Посебно је значајна улога шума у ремедијацији земљишта и вода оптерећених нитратима и тешким металима.

Фаунистичке одлике

Мртваје у оквиру заштићеног подручја Парка природе „Мртваје горњег Потисја" представљају бивше меандре Тисе који су насипима потпуно одвојени од садашњег корита. С обзиром да су просторно удаљене једна од друге, јављају се проблеми у комуникацији популација јединки истих врста бескичмењака присутних на појединачним мртвајама. Основни пут за миграцију јединки представља сама река Тиса. На мртвајама је забележен значајан број бескичмењака везаних за водена и влажна станишта, што је индикатор квалитета воде у мртвајама. Евидентирано је дванаест заштићених врста у Србији од којих треба истаћи инсекте: тиски цвет *(Palingenia longicauda),* вилински коњиц *(Gamphus flavipes),* мрав *(Liσmetopum microcephalum),* ластин репак *(Papilio machaon*), велики дукат *(Lycaena dispar)*, панонски преливац *(Apatura metis)* и пуж *(Segmentina nitida).*

У водама мртваја доминирају рибље врсте које су карактеристичне за низијско подручје ципринидног региона. Овом региону припадају стајаће, затворене воде, мртваје и бивши меандри. Мртваје у оквиру Парка природе биле су део корита реке Тисе, стога и састав заједница риба у њима указује на директну везу са реком у блиској прошлости. Рибљи фонд чине 24 врсте из 7 породица, од којих се издвајају строго заштићене врсте: златни караш *(Carassius carassius),* лињак *(Tinca tinca)* и чиков *(Misgurnus fossilis).* Статус заштићених врста имају штука *(Esox lucius),* деверика *(Abramis brama)*, кесега *(Ballerus ballerus),* црноока деверика *(Ballerus sapa),* шаран *(Cyprinus carpio),* буцов *(Leuscius aspius),* белица

(Leucaspius delineatus), гргеч *(Perca fluviatilis),* смуђ *(Sander lucioperca)* и сом (Silurus glanis).

У границама заштићеног подручја забележено је 8 врста водоземаца и 4 врсте гмизаваца, од којих је посебно важно присуство строго заштићених врста: црвенотрби мукач *(Bombina bombina),* обична чешњарка *(Pelobates fuscus),* гаталинка *(Hyla arborea),* барска корњача *(Emys orbicularis),* белоушка *(Natrix natrix)* и рибарица *(Natrix tessellata).*

Мртваје представљају део комплекса водених станишта значајног за очување фауне птица. Орнитолошку вредност овог заштићеног подручја представљају ретке и угрожене врсте птица на гнежђењу, миграцији и зимовању. До сада је регистровано 167 врста птица, од чега је 79 врста гнездарица. Посебно је значајно присуство колонија црвене чапље *(Ardea purpurea)* у трсци на Буџаку. На подручју Парка природе значајно је још присуство птица: кашичар *(Platalea leucorodia),* букавац *(Botaurus stellaris),* мали гњурац *(Tachybaptus ruficollis),* патка њорка *(Aythia nyroca),* еја мочварица (Circus aeruginosus), цврчић тршћар *(Locustella luscinioides),* вијоглава *(Jynx torquilla).* Иако се осим црвене чапље друге врсте овде не гнезде, мртваје за њих представљају значајан извор хране и одморište приликом селидбених кретања. На мртвајама се тако хране велика бела чапља *(Casmerodius albus),* мала бела чапља *(Egretta garzetta)* и жута чапља *(Ardeola ralloides).* У густим и широким тршћацима Буџака, Батке и Пане, гнезде се букавац *(Botaurus stellaris)* и чапљица *(Ixobrychus minutus).* Многе врсте значајне су у националним и међународним размерама, што потврђује и њихово присуство на следећим листама, уредбама и конвенцијама:

- 137 врста строго заштићено према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива (Сл. Гласник РС бр. 5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016);
- 51 врста на SPEC листи, од чега на SPEC 1, односно на IUCN Црвеној листи – три, SPEC 2 – десет и SPEC 3 – тридесет и осам;
- 38 врста налази се на Додатку I Директиве о птицама, што их опредељује као врста на основу којих се номинују Natura 2000 подручја.

Одлика мртваја овог дела Потисја је да су одсечене од матице и изложене сукцесији, деградацији и фрагментацији станишта. Често су коришћене за наводњавање околних пољопривредних површина, па ова врста загађења имају велики утицај на њих. Поред наведеног, крчењем природних шума и подизањем засада клонских топола нестале су многе природне вредности, што се манифестује код фауне сисара, чак потпуним одсуством шумских врста на већем делу овог простора.

Из реда бубоједа (Insectivora), евидентирано је присуство јежа *(Erinaceus europaeus)* и кртице *(Talpa eropaea),* врста које живе на сувљим теренима, рубу шуме, ливадама и у близини насељених места. Водена станишта и тршћаке мртваја Буџак и Батка насељава водена ровчица *(Neomis anomalus).* Глодари (Rodentia) представљају најбројнију врсту сисара и забележени су на свим мртвајама. Типични представници барско-мочварних биотопа су бизамски пацов *(Ondatra zibethica)* и водена волухарица *(Arvicola terrestris).* На влажним ливадама живи ливадска волухарица *(Microtus agrestis),* на степској вегетацији насипа пољска волухарица *(Microtus arvalis),* на обрадивим површинама чест је хрчак *(Cricetus cricetus*), док се пругасти миш *(Apodemus agrarius)* и шумски миш *(Apodemus sylvaticus)* појављују уз рубове шума, у пољима и на влажним ливадама. На свим мртвајама у оквиру Парка природе „Мртваје горњег Потисја" заступљене су многе врсте из реда звери (Carnivora), при чему треба посебно истаћи видру *(Lutra lutra),* која се најчешће може срести на мртваји Батка. С обзиром да је веома осетљива на загађење водотока и еутрофикацију,

представља индикатор за чисте воде богате рибом. Видра се налази на листи строго заштићених врста у Републици Србији. На простору свих мртваја живе лисица *(Vulpes vulpes)* и шакал *(Canis aureus),* док се на рубу шумарака, на сувљим деловима, могу срести јазавац *(Meles meles)* и твор *(Mustela putorius).* Од врста које су предмет интересовања ловаца заступљени су зец *(Lepus europaeus),* срна *(Capreolus capreoulus)* и дивља свиња *(Sus scrofa).*

2. ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

Мртваје у оквиру заштићеног подручја Парка природе „Мртваје горњег Потисја" представљају екосистеме са великим биолошким значајем као центри биодиверзитета и рефугијална станишта за угрожене врсте које се налазе под снажним утицајем како човекових активности, тако и природних процеса.

Потисје у Војводини представља типично аграрно подручје са свим карактеристикама културних предела Панонског биогеографског региона. Изградњом одбрамбених насипа и система мелиоративних канала, брањени део плавног подручја Тисе изгубио је своје природне карактеристике и претворен је у обрадиве површине, које су се временом спојиле са пољопривредним парцелама виших терена. Одсецањем од главног тока Тисе, четири мртваје у оквиру заштићеног подручја постале су ретензије при високим водостајима и део су мелиорационе мреже која се користи ради побољшања приноса на околним пољопривредним површинама. Становништва из насеља која се налазе у окружењу мртваја

усмерена су на активности попут лова, риболова, пашарења, интензивне пољопривреде и шумарства, тако да се простори поменутих мртваја налазе под значајним утицајем угрожавајућих фактора због искоришћавања природних ресурса овог заштићеног подручја.

Очувана водена и влажна станишта у оквиру Парка природе „Мртваје горњег Потисја" су острвског типа. Окружена су пољопривредним или урбанизованим површинама при чему постоји директан утицај окружења. Појединачне мртваје су просторно међусобно веома удаљене, изузев у случају Пане и Буџака. Појас аутохтоних шума уз Тису, којим би се могла одвијати комуникација између различитих популација исте врсте, прилично је уништен и веома узак. Бетонирање и поплочане деонице обале Тисе представљају баријере за кретање многих животињских врста. Имајући у виду да се станишта налазе дубоко у зонама антропогених утицаја, представљају станишта типа руба, чије стање зависи од интензитета и деловања ефекта руба. С обзиром да свака од четири мртваје нема површину већу од 100 ha, представљају рубна станишта у разним фазама деградације. Формирањем заштитних појасева (пуфер зона) може се побољшати стање у стаништима и смањити негативни утицаји окружења. Заштитни појасеви могу бити остаци природне вегетације или појас ревитализованог станишта. Спровођењем мера забране и ограничења у заштитној зони, може се смањити негативан утицај окружења и боља повезаност мртваја у оквиру Парка природе.

Погоршавање квалитета воде упуштањем отпадних вода и нарушавање хидролошког режима подручја негативно утичу на квалитативни и квантитативни састав ихтиофауне. Ово се најчешће дешава услед преграђивања канала и старих меандара, као и природним процесима засипања.

Заштићено подручје Парка природе „Мртваје горњег Потисја" се налази у пољопривредном окружењу, при чему обрађене површине досежу скоро до саме обале. Интензитет утицаја пољопривреде зависи како од удаљености станишта, тако и од постојања пољозаштитних појасева, међа, травног појаса, групација стабла и жбуња, који у одређеној мери амортизују ефекте пољопривреде. Воде које у мртваје доспевају са околних пољопривредних површина, затим и преко каналске мреже која служи за одводњавање, само додатно појачавају процесе еутрофикације и као резултат тога јавља се велико замуљење корита и обрастање воденом вегетацијом.

Хоргошка мртваја, заједно са Паном има највећу вредност утицаја угрожавајућих фактора на живи свет. У односу на степен очуваности предеоних карактеристика, присуство биодиверзитетски значајних врста за заштиту, типова станишта и израженост негативних утицаја, као највреднији локалитет за заштиту у флористичком смислу издваја се ова мртваја са пет присутних значајних врста. Пограничний положај, одсуство већих насеља и самим тим смањен ниво загађења уз широко водено огледало, појас трске и присуство старог насипа условили су релативну очуваност барске, мочварне и степске флоре дуж мртваје. Ова мртваја користи се као ретензиони канал за наводњавање пољопривредних површина са обе стране границе. Непосредна близина обрадивих површина са интензивном пољопривредном производњом довела је до загађења воде и земљишта. Временом је део мезофилних и влажних ливада претворен у оранице. Усмеравање пољопривредне производње у правцу одрживог коришћења унутар заштитног појаса, у складу са вековним традицијама, треба да буде једна од мера заштите на очувању биодиверзитета.

Панска мртваја окружена је обрадивим површинама које се пружају до саме обале. У зони непосредног утицаја на мртвају налазе се земљани путеви. Релативно добар еколошки статус резултат је става већине власника викендица који простор првенствено користе за

одмор и рекреацију уз умерену производњу воћа и поврћа. Власници викендица одржавају простор неговањем воћњака кошењем и уређењем обале, а тиме спречавају развој инвазивних биљних врста. Воћњаци тако формирају заштитни појас око влажних станишта и смањују дифузно загађење, које потиче од пољопривредних површина шире околине. Ипак, половина некадашњег корита је исушено, преостала половина је подељена на четири неједнака дела , са уоченим разликама у водном режиму и саставом живог света у њима.

Мртваја **Буџак** окружена је ратарским пољопривредним културама. Услед примене минералних ђубрива и пестицида који се акумулирају у седименту у облику нерастворљивих соли долази до загађења земљишта. Вештачка ђубрива изазивају еутрофикацију па долази до оптерећења и нарушавања природних вредности ове мртваје.

На мртваји **Батка** присутно је коришћење воде за наводњавање околних башти, где се углавном гаје повртарске културе. Интензивна пољопривредна производња проузрокује загађења животне средине применом минералних ђубрива и пестицида. Минерална ђубрива се акумулирају у земљишту у облику различитих растворљивих соли. Употреба фосфатних ђубрива за последицу има загађење земљишта кадмијумом, уз присуство олова и никла. Ипак, у поређењу са другим мртвајама, има најмању вредност утицаја угрожавајућих фактора. Највећи проблем на мртваји Батка је ширење инвазивне врсте багремца, настале услед високог водостаја.

Поједине врсте вилинских коњица представљају добре индикаторе, тако да могу указивати на стање екосистема. На основу података о присутној фауни вилинских коњица из фамилија Lestidae, Coenagrionidae, Platycnemididae, Calopterygidae, Gomphidae, Aeshnidae и Libellulidae, може се извести закључак о лошијем квалитету воде у мртвајама са значајно повишеном количином органског загађења.

3. ПРЕГЛЕД КОНКРЕТНИХ АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОР УГРОЖАВАЊА ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

Очување популација строго заштићених и заштићених врста флоре и фауне, нарочито оних врста чије је постојање везано за водена станишта и слатине Панонског биогеографског региона, спроводи се забраном активности и радова који могу имати неповољан утицај на геоморфолошке, хидролошке и педолошке карактеристике, живи свет, животну средину и естетска обележја предела.

Основни фактор угрожавања популационе структуре врста водених бескичмењака у све четири мртваје је дифузно загађење са пољопривредних површина и тачкасто из викенд насеља, претежно на Пани (септичке јаме, баште, загађења услед кварова на нафтоводима, угоститељски објекти, кампови...).

Интензивна пољопривреда

Развој пољопривредне производње као угрожавајућег фактора има изражен негативан утицај на више начина:

- Органско и анорганско загађење воде биоцидима;
- Одбачена амбалажа пестицида и анорганских ђубрива;
- Фосфати, тешки метали у води;
- Нафта и нафтни деривати у води, испусти канализација.

Негативни ефекти пестицида на животну средину испољавају се услед предозирања, где уз површинско влажење и спирање по профилу земљишта доспевају до подземних и површинских вода, улазећи на тај начин у ланце исхране. Минерална ђубрива се акумулирају у земљишту у облику различитих нерастворљивих соли. Доспевањем у воду, ове загађујуће материје изазивају брзу еутрофизацију, а употребом веће количине ђубрива, могу се појавити и тешки метали у земљишту и води. У плитким, забареним стаништима са мало воде и веће концентрације загађујућих материја (пестициди, вештачка ђубрива, уље са путева, тешки метали, соли), које се спирају са околних пољопривредних земљишта или саобраћајница, има велики негативан утицај на водоземце са веома танком кожом.

Интензивно шумарство као угрожавајући фактор огледа се у томе да је преовлађујући тренд у низијском шумарству постало гајење брзорастућег дрвећа, посебно клонских топола (Populus x euramericana) и селекционисаних врба (Salix alba). На подручју мртве Тисе наспрам Ђале и Буџака издвојени су аутохтони шумски комплекси окружени плантажама еуроамеричких топола. Осим крчењем природних шума, клонски засади подигнути су и на просторима некадашњих наплавина, плитких бара унутар шума и осталих отворених алувијалних простора, чиме су њихове природне вредности потпуно изгубљене. На овај начин у великој мери изгубљена је специјска и генетичка разновсрност, као и изглед предела, што за последицу , поред нестанка бројних заштићених и ретких врста има, има и губитак адаптилности шумских система на климатске промене, патогене и друге биотичке и абиотичке притиске.

Загађење воде

Повећање процента коришћења земљишта у водном сливу доводи до смањења квалитета воде што смањује специјски диверзитет присутних алги, чиме се смањује и количина доступне хране за ларве водоземаца. На подручју Парка природе „Мртваје горњег Потисја" јављају се две врсте извора загађења, тачкасти и дифузни извори загађења. Тачкасти извори загађења најчешће су септичке јаме, баште, загађења настала као последица кварова на нафтоводима / продукто-водима, угоститељски објекти, кампови и плаже. Загађења из дифузних извора односе се на пољопривредне површине имају сличан негативан утицај на земљиште, станишта и биодиверзитет. Поменути извори загађења утичу на убрзан процес еутрофизације.

Викенд насеља

Поред низа комуналних проблема (одлагање чврстог отпада и коришћење упојних септичких јама за испуштање отпадних вода), уз викендице се често формирају воћњаци, баште или виногради у којима се врши третирање хемикалијама. Највећи притисак трпи мртваја Пана која је са обе стране окружена викендицама.

Сметлишта и депоније

Органски и неорганski отпад најчешће се фрагментално одлажу поред путева са зеленим површинама и пашњацима. Присуство органског отпада фаворизује насељавање животињских врста чије популације утичу на околна природна станишта као што су пацови и галебови.

Лов

На овом подручју најчешће је заступљен лов на птице грабљивице и водене птице, што посебно може имати негативан утицај у периоду сеобе и гнежђења. С тога је потребно лов ограничити на период од 15. октобра до 15. марта.

Недовољна и претерана испаша, кошење, паљење вегетације

Недостатак испаше и кошења условљава обрастање ливада и пашњака високом травом, трском, жбунастим или дрвенастим врстама. Иако су овакве појаве локалног карактера и утичу на мањи број врста, оваква станишта постају неповољна за репродукцију и миграцију строго заштићених врста птица и сисара. Са друге стране, претерана испаша неповољно утиче на врсте птица које се репродукују на тлу, гажењем гнезда од стране стоке (када је број грла по јединици површине екстремно велик). Паљење трске поред тога што није дозвољена радња у заштићеним подручјима, представља озбиљан угрожавајући фактор јер ватра често постаје стихијска, претећи околним површинама, дрвенастом растињу, чак и насељима.

УГРОЖАВАЈУЋИ ФАКТОРИ	ХОРГОШКА	ПАНА	БУЏАК	БАТКА
Интензивно шумарство у окружењу	2	-	2	-
Интензивна пољопривреда у окружењу	5	5	4	3
Викенд насеља	-	5	2	-
Салаши	-	-	-	2
Лов	2	1	4	4
Риболов	5	3	5	4
Туризам и рекреација	4	4	3	-
Загађење воде	4	3	3	2
Ширење инвазивних врста	2	2	2	5
Недостатак испаше, кошења, сече трске	1	2	1	2
Нестручно паљење вегетације	2	2	-	2
Сметлиште	-	-	3	-
Инфраструктура	2	3	1	2
Промена водног режима	3	4	3	3
Уништавање и губитак станишта	4	4	2	4
Фрагментација	5	3	3	5
УКУПНО	41	41	40	38

Табела (горе) приказује угрожавајуће факторе на простору Парка природе „Мртваје горњег Потисја" (оцене су од 1 до 5, у зависности од јачине дејства појединачног угрожавајућег фактора).

4. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Уопштено посматрајући, заштита, развој и управљање заштићеним подручјима заснива се на очувању и унапређењу основних природних вредности, и у зависности је од присуства и интензитета угрожавајућих фактора с једне стране и потребе за ревитализацијом станишта са друге. Концепт одрживог коришћења представља основи принцип за управљање заштићеним областима, будући да су сва заштићена подручја динамичне целине подложне утицају како природних тако и људских фактора. С тога је потребно направити компромис између одржавања биолошке разноврсности, поштовања прописа и услова заштите природе са једне стране, као и рационално коришћења ресурса заштићеног станишта и интереса корисника простора са друге.

За заштићено природно подручје "Мртваје горњег Потисја", основни услов опстанка је

очување основних одлика флувијалних језера ради обезбеђивања услова за стабилан развој живог света, уз одрживо коришћење природних ресурса. Због фрагментације природних станишта неопходна је примена активних мера заштите у складу са традиционалним видовима коришћења простора (умерена испаша, кошење, сеча трске на површинама већих од 1 ha), као и успостављање водног режима у складу са природном динамиком речних језера региона. Дугорочни циљеви унапређења стања представља поновно успостављање просторног и еколошког интегритета мртваја ревитализацијом корита и приобаља. Успостављање природне зонације влажних и копнених станишта је предуслов за несметано одвијање природних процеса који одржавају карактеристике ових влажних комплекса.

С обзиром на уочене и очекиване утицаје промене климе на сектор вода, неопходно је ускладити дугорочне циљеве и са предложеним мерама прилагођавања које су дате у другом извештају Републике Србије према Оквирној конвенцији Уједињених нација о промени климе (2017. г)

Дугорочни циљеви заштите, очувања, унапређења и одрживог развоја су:

1. Заштита водених, барских, мочварних, ливадско-пашњачких, слатинских и степских станишта значајних за заштиту на националном и међународном нивоу, очувања њихових еколошких карактеристика, као и очувања биодиверзитета специфичног за Панонски биогеографски регион;
2. Очување геоморфолошких и хидролошких облика мртваја;
3. Очување популација строго заштићених и заштићених врста флоре и фауне, нарочито оних чије је постојање везано за водена станишта и слатине Панонског биогеографског региона, међу којима су нарочито значајне следеће врсте биљака: ситан пелен *(Artemisia pontica),* трава против глиста *(Artemisia santonicum),* рапави козинац *(Astragalus asper),* врањемил *(Limonium gmelinii subsp. hungaricum),* памук трава *(Salvia austriaca),* Табернемонтанова зука *(Scirpus lacustris subsp. tabernaemontani)* и мешинка *(Utricularia vulgaris)*; инсеката: тиски цвет *(Palingenia longicauda),* вилински коњиц *(Gamphus flavipes)* и мрав *(Liometopum microcephalum)*; риба: златни караш *(Carassius carassius),* лињак *(Tinca tinca)* и чиков *(Misgurnus fossilis)*; водоземаца и гмизаваца: црвенотрби мукач *(Bombina bombina),* обична чешњарка *(Pelobates fuscus),* гаталинка *(Hyla arborea),* барска корњача *(Emys orbicularis),* белоушка *(Natrix natrix)* и рибарица *(Natrix tessellata)*; птица: црвена чапља *(Ardea purpurea),* кашичар *(Platalea leucorodia),* букавац *(Botaurus stellaris),* мали гњурац *(Tachybaptus ruficollis),* патка њорка *(Aythia nyroca),* еја мочварица (Circus aeruginosus), цврчић тршћар *(Locustella luscinioides),* вијоглава *(Jynx torquilla)* и сисара: видра (Lutra lutra).
4. Обезбеђивање повољног стања станишта строго заштићених и заштићених врста, односно значајних станишних типова;;
5. Очување функције коридора и унапређивање стања еколошког коридора, омогућавање несметане миграције живог света и олакшавање комуникације између природних станишта унутар мочварног и слатинско-степског коридора у горњем делу Потисја;
6. Смањење интензитета, односно уклањање угрожавајућих фактора и фаворизовање чинилаца који позитивно делују на заштићено подручје и његове компоненте;
7. Успостављање система контроле свих облика загађивача;
8. Очување природних и културно-историјских вредности подручја.

Имајући у виду прецизиране дугорочне циљеве заштите, очувања, унапређења и одрживог развоја, неопходно је обезбедити основне услове за њихово спровођење, као и материјална средства за финансирање активности која доприносе остварењу задатих циљева.

5. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ТИХ ЦИЉЕВА

Кључни услови за остваривање програмских активности из Плана су:

1. Организовање, опремање, кадровско оспособљавање управљача;
2. Обезбеђивање финансијских средстава из планираних извора за управљача и других субјеката;
3. Доношење планске и друге документације;
4. Сарадња свих надлежних и заинтересованих субјеката.

Све активности из овог Плана треба да обезбеде унапређење екосистема и биодиверзитета и ускладе потребе развоја са очувањем природних ресурса.

Битно је да све активности везане за ревитализацију и заштиту станишта и врста имају континуирани карактер. За функционисање управљања и остваривање планираних мера неопходна су финансијска средства из свих законом предвиђених извора, у потребним годишњим износима.

У складу са врстом активности и у зависности од обезбеђивања финансијских средстава, опредељиваће се годишња динамика реализације, која ће бити дефинисана годишњим програмима управљања. Концепција заштите природе и развоја подручја Парка природе „Мртваје горњег Потисја", дефинише се према стању заштићеног добра, тренутном стању система и праксе у заштити природе, принципа активне и интегралне заштите и одрживог развоја и постављених циљева заштите природе.

Финансијска подлога и подршка реализације Плана, дефинисана је према субјектима који су у обавези да учествују у реализацији истог. ЈВП „Воде Војводине", Управљач овог подручја, као извор финансирања активности на заштити природе има на располагању, сопствена средства, а под тим се поред средстава од основне делатности предузећа, подразумевају и средства добијена од коришћења Парка природе у сврху туризма (посете), као и други видови коришћења овог заштићеног подручја. Финансирање активности у Парку природе реализоваће се и преко накнада за коришћење заштићеног подручја на основу Закона о накнадама за коришћење јавних добара („Сл. гласник РС" бр. 95/2018, 49/2019 и 86/2019 - усклађени дин. изн., 156/2020 - усклађени дин.изн., 15/2021 .- доп. усклађених дин.изн., 15/2023 усклађених дин.изн., 92/2023 и 120/2023 усклађених дин.изн.). Поред сопствених и средстава из накнада, постоји могућност финансирања појединих пројектних активности средствима буџета Аутономне Покрајине Војводине, која је донела одлуку о заштити. Средства из Републичког буџета намењена су заштићеним подручјима I категорије док се Парк природе „Мртваје горњег Потисја", као заштићено подручје II категорије, финансира из средстава Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине. Неке практичне активности на терену могу се обавити волонтерским акцијама, са којима ЈВП „Воде Војводине" има искуства у организацији као управљач других заштићених подручја. У будућности се може рачунати и на коришћење међународних фондова (нпр. ИПА, ЛИФЕ, ИПАРД – рурални развој и сл.).

Уколико се не постигну планирани обими средстава, јасно је да ће и делови Плана морати бити умањени.

Услови неопходни за остваривање задатих циљева, поред финансијских, одређени су и на

основу фактора угрожавања и реалних могућности реализације:

- Праћење стања природних вредности према утврђеним режимима заштите и дефинисање угрожавајућих фактора, као и њихово умањивање или потпуно елиминисање, ради даље разраде активности на уклањању негативних фактора;
- Успостављање мониторинга природних екосистема ;
- Идентификација мера санације потребних за обезбеђења просторно-планских и техничких услова, како би се сачувале природне вредности;
- Развој основних функција и делатности заштићеног природног добра за потребе научно-истраживачких, културно-образовних, информативно-пропагандних и других активности;
- Унапређење информационог система у смислу метода и обима промоције, презентације и популаризације Парка природе „Мртваје горњег Потисја";
- Израде пројеката, студија и програма заштите и коришћења, с циљем изналажења модуса за укључивање у међународну и националну мрежу за очување и унапређење биодиверзитета.

6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ, ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

Приоритетне активности у Парку природе „Мртваје горњег Потисја" кад су у питању мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности, подразумевају низ мера и активности које произилазе из Закона о заштити природе, Одлуке о заштити овог подручја и других прописа који имају за циљ његову заштиту и развој. С тим у вези, у наредном периоду неопходно је:

- Извршити обележавање граница Парка природе „Мртваје горњег Потисја", на простору мртваја Пана, Буџак и Батка у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара („Сл. гласник РС", бр.: 30/92, 24/94, и 17/96). Обележавање граница заштићеног подручја на простору Мртваје наспрам Ђале завршено је у првом кварталу 2024. године у складу са наведеним Правилником;
- Планирати сузбијање инвазивних врста у складу са животним циклусом појединачних врста. Примена метода које ће обезбедити трајно уништење јединки вишегодишњих инвазивних врста које се обнављају из подземних делова;
- Израдити Правилник о унутрашљем реду и чуварској служби;
- Планирати израду пројеката ревитализације најугроженијих станишних типова, као и примену мера активне заштите одређених биљних и животињских врста;
- Планирати израду базе података о стању локалних популација најзначајнијих биљних и животињских врста;
- Планирати праћење годишњих осцилација водног режима, и то директно (нпр. плављеност влажних станишта) и преко стања изабраних индикаторских врста;
- Израдити правилнике о водном режиму у појединачним мртвајама, које су у складу са захтевима заштићених природних вредности;
- Планирати сарадњу са другим институцијама и заједничко учешће на пројектима међународних фондова;
- Планирати активности на презентацији и промоцији заштићеног подручја.

7. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

Ради развоја, промоције и спровођења савременог начина управљања Парком природе „Мртваје горњег Потисја", значајан је рад са свим заинтересованим странама на подизању свести о значају овог подручја и потреби њиховог учешћа у заштити биодиверзитета од даљег загађивања, будући да су природна станишта већ у значајној мери модификована и деградирана услед људских активности, као што су преоравање, загађење воде и земљишта, међусобна одвојеност мртваја при чему је отежана миграција врста сродних станишта, и слично. Неопходно је вршити едукацију и подизање еколошке свести посетилаца и корисника простора. Планира се реализација бројних научно-истраживачких и образовних пројеката. Циљ израде пројеката је да се унапреди стање природног добра и да се дефинишу недостаци и мере, услови и начини за њихово уклањање у функцији што ефикасније заштите и коришћења овог природног добра.

Пројекти ће се реализовати у складу са финансијским могућностима и исказаним интересима стручњака и стручних институција. Теме од значаја за спровођење мера заштите и унапређења Парка природе „Мртваје горњег Потисја", санације и контролисања угрожавајућих фактора, биће инициране и прихваћене од стране Управљача, који ће обезбедити потребну логистичку подршку.

Приоритетне активности кад је у питању научно-истраживачки и образовни рад Парка природе "Мртваје горњег Потисја", који захваљујући својој аутентичности и очуваности природног богатства представља станиште бројних заштићених врста су:

- Картирање станишта ретких и угрожених биљних и животињских врста;
- Праћење динамике популације аутохтоних врста риба;
- Праћење орнитофауне посебно на простору мртваје Буџак;
- Мониторинг о одржавању водног режима;
- Успостављање система коришћења биолошких ресурса на принципима „одрживог" развоја и „мудрог" коришћења;
- Утврђивање капацитета за потребе развоја еко туризма и спортско-рекреативних активности у функцији одрживог развоја;
- Формирање информативних пунктова едукативног садржаја на најпосећенијим местима све четири мртваје.

Организација бројних дешавања везаних за промоцију овог природног добра, као и упознавање свих заинтересованих лица и љубитеља природе са његовим значајним природним богатством и то путем следећих активности:

- Реализације научно-истраживачких пројеката и еко-кампова;
- Едукација и образовање на тему заштите природе и одрживог развоја;
- Развој базе података о природном добру, обрада информација и утврђивање начина коришћења од стране заинтересоване јавности итд.

Образовни рад у Парку природе „Мртваје горњег Потисја", заснивање се на представљању природне и културно - историјске баштине овог подручја, а реализоваће се у сарадњи са заинтересованим субјектима као што су: Покрајински завод за заштиту природе, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, образовне установе (основне и средње школе, факултети), невладине организације, удружења спортских

риболоваца, месне заједнице, туристичке организације итд. Овај програм планирамо да реализујемо путем манифестација везаних за значајне догађаје кад је заштита природе у питању, у виду интернационалних и националних волонтерских кампова који би имали за тему искључиво екологију и подизање свести о потреби очувања природних добара.

8. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ ПРОСТОРА

Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу простора, у оквирима заштите и развоја Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ подразумевају:

- Заштиту и уређење простора природног добра у мери која не нарушава његов аутохтони изглед;
- Утврђивање капацитета за одрживо очување;
- Рационално коришћење природе, природних и културних вредности простора;
- Одрживи развој заснован на природним и створеним потенцијалима туристичке регије;
- Уређење и коришћење простора у складу са прописаним режимима заштите и на начин који омогућава очување природних вредности;
- Одрживи развој интерних и екстерних активности на начин који не угрожава вредности заштићеног природног добра (водопривреда, пољопривреда, занатство и домаћа радиност);
- Планске мере и активности на побољшању рибљег фонда, спровођење забрана и ограничења риболова и кретања риболовним водама;
- Опремање и уређење простора за потребе туризма и рекреације у складу са Просторним планом посебне намене мултифункционалног еколошког коридора Тисе (Сл. лист АП Војводине бр. 14/2015);
- Чување и одржавање заштићеног подручја, амбијенталне разноврсности и лепоте предела;
- Научно-истраживачки и образовни рад;

У наредном периоду спровешће се активности које подразумевају: регулисање водног режима, смањење загађивања отпадним водама, редовну контролу квалитета воде на више пунктова, анализу узорака муља на неколико пунктова.

Коришћење воде реализоваће се у складу са мерама заштите прописане Покрајинском скупштинском одлуком о заштити Парка природе „Мртваје горњег Потисја“, Водним условима издатим од стране Покрајинског секретаријата за пољопривреду, водопривреду и шумарство, расположивим водним ресурсима, прописаним режимом заштите и одредбама Правилника о одржавању водног режима за појединачне мртваје.

9. ПРОСТОРНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА И РЕЖИМА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

9.1. РЕЖИМИ ЗАШТИТЕ

Полазећи од потребе заштите и очувања водених, барских, мочварних, ливадско-пашњачких, слатинских и степских станишта значајних за заштиту на националном и међународном нивоу, очувања њихових еколошких карактеристика, као и очувања биодиверзитета специфичног за Панонски биогеографски регион, одређивање степена заштите унутар Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ вршено је на основу степена очуваности природних вредности, као и потребе за применом активних мера заштите. Поред наведеног, заштита подразумева обезбеђивање услова за даљи стабилан развој природних вредности, уз одрживо коришћење природних ресурса и у складу са потребама развоја одрживог туризма и спортско рекреативних активности.

Заштићеном подручју Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ обухвата површину од 304,77 ha, где се успостављају режими заштите II и III степена, од чега:

- Режим заштите II степена заузима 166,34 ha (54,58%),
- Режим заштите III степена заузима 138,43 ha (45,42%).

Од укупне поврине (304,77 ha):

- У државном власништву налази се 289,83 ha или 95,10,%,
- У друштвеном власништву налази се 1 ha или 0,33%,
- У приватном власништву налази се 11,93 ha или 3,91%,
- Други облици власништва износе 2,01 ha или 0,66%.

Заштитна зона Парка природе "Мртваје горњег Потисја" обухвата површину од 2100,23 ha.

9.2. ОПШТЕ МЕРЕ ЗАШТИТЕ

На подручју Парка природе "Мртваје горњег Потисја" забрањују се:

- Радови и активности који могу имати неповољан утицај на геоморфолошке, хидролошке и педолошке карактеристике, живи свет; животну средину, еколошки интегритет и естетска обележја предела;
- Угрожавање минималног одрживог водног режима приликом коришћења воде из мртваја;
- Непланско сакупљање и уништавање дивљих врста;
- Повећање расцепканости (фрагментације) станишта стварањем нових баријера или јачањем ефеката постојећих баријера;
- Лов на мртвајама. Изузетно, дозвољава се лов дивљачи у случају спречавања и сузбијања заразних болести (дијагностика испитивања, здравствена заштита), хватања болесних или повређених јединки ради збрињавања и лечења, као и ради научног истраживања, само ако је за то дата сагласност министарства надлежног за послове ловства, сагласност надлежног органа аутономне покрајине уз надзор надлежних ловних и ветеринарских инспектора и инспектора заштите животне средине, изузев лова ради спречавања непосредне опасности по живот и здравље људи и имовине од дивљачи, као и лов за спречавање штета на дивљачи и спречавање штета од дивљачи;
- Изградња ветрогенератора;
- Паљење трске;
- Пошумљавање бара, ливада и пашњака;
- Упуштање непречишћених отпадних вода, као и вода испод квалитета који одговара β-мезосапробној класи;
- Нагла промена нивоа воде у периоду од 15. марта до 15. септембра;
- Сеча старих репрезентативних јединки аутохтоних врста дрвећа;

- Непланска сеча и оштећивање шумског дрвећа, замена састојина и групација аутохтоних врста дрвећа алохтоним;
- Привредни риболов;
- Прскање одраслих комараца у периоду ројења (парења) тиског цвета;
- Отварање депонија, складиштење опасних материја и спровођење активности које представљају потенцијалну опасност за угрожавање квалитета животне средине.

На подручју Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ ограничава се:

- Промена морфологије терена (нпр. раскопавање и насипање обала) на радове на побољшању хидролошких и еколошких услова мртваје;
- Употреба ванбродских мотора на моторе на електропогон, осим на реци Тиси и за потребе управљача (постојеће чамце који нису у складу са овом мером заменити у року од пет година од дана проглашења заштите);
- Водопривредни радови на оне радове који су у функцији редовног и интервентног одржавања и регулационо санационих радова водопривредних објеката с циљем учувања природних вредности;
- Постављање молова ван викенд зона на оне за научноистраживачке сврхе;
- Постављање молова на типске, од природних материјала величине до 16 m^2, чији је број усклађен с капацитетом простора;
- Кошење, испаша и сеча трске, уклањање водене и мочварне вегетације на планске активности очувања и унапређења станишта;
- Крчење младих врбака генеративног порекла (малата) на потребе ревитализације влажних станишта;
- Постављање и изградња нових објеката ван грађевинских и викенд зона на изградњу за потребе спровођења мера заштите и унапређивања заштићеног подручја;
- Ограђивање приобаља викенд зона уз обавезну примену еколошки прихватљивих елемената са отворима већим од 10 cm и издигнутим 15 cm изнад тла;
- Промена намене површина (земљишта) на промену у погледу смањења интензитета коришћења простора (нпр. превођење обрадивих површина слабијег бонитета у пашњаке), формирање заштитног појаса ради ревитализације станишта;
- Изградња инфраструктуре на простор намењен за развој туризма и потребе управљања;
- Изградња надземних водова на изградњу у оквирима постојећих објеката инфраструктуре;
- Изградња електричних водова ниског и средњег напона на водове који су изграђени применом посебних техничко технолошких решења која спречавају колизију и електрокуцију птица;
- Уређење обале на подручје купалишта и риболовних места утврђених планским документима;
- Несметан пролаз за теретна возила, на она возила која служе за отклањање хаваријских стања, превентивно одржавање и реконструкцију постојеће електроенергетске инфраструктуре.

9.3. ПОДРУЧЈЕ РЕЖИМА II СТЕПЕНА ЗАШТИТЕ

Режим II степена заштите спроводи се на делу заштићеног подручја са делимично измењеним екосистемима од великог научног и практичног значаја. На овом подручју могуће су интервенције Управљача у циљу рестаурације, ревитализације или усмеравања сукцесије. У режиму II степена заштите могући су контролисани видови традиционалног коришћења природних ресурса (кошење, испаша, пчеларење), који не угрожавају примарне вредности простора.

Режим II степена заштите обухвата следеће локалитете: старе насипе уз Мртву Тису наспрам Ђале и Пану са очуваном степском вегетацијом, водена огледала мртваја Пана,

Буџак и Батка, аутохтоне шумарке беле врбе (Salix alba) и топола (Populus sp.) у небрањеном делу Тисе и два станишта ларви Тисног цвета (Palingenia longicauda) у обалском делу Тисе (Мртва Тиса наспрам Ђале и Пана).

Мере режима II степена заштите

Забрањује се:
- Спровођење регулационих радова и вађење глине у обалском делу реке Тисе на локалитетима развоја ларви тисног цвета;
- Обрада земљишта и мелиоративни радови на природним травним стаништима и уклањање травног покривача са слојем земљишта.

Ограничава се:
- Риболов на рекреативни риболов, и то на локације изван станишта ларви тисног цвета;
- Обнова шума и формација аутохтоних врста дрвећа на групимичну;
- Ловство на санитарни лов дивљачи, заштиту и унапређење популација дивљачи у ловишту и на мере за унапређење станишта дивљачи.

9.4. ПОДРУЧЈЕ РЕЖИМА III СТЕПЕНА ЗАШТИТЕ

Режим заштите III степена спроводи се на делу заштићеног подручја са делимично измењеним и/или измењеним екосистемима од научног и практичног значаја. На овом подручју могуће је селективно и ограничено коришћење природних ресурса и простора.

Режим заштите III степена обухвата водено огледало Мртве Тисе наспрам Ђале, шумарке на потезу Ердеглук, канал ка Мартоношкој мртваји, део плавног подручја Тисе са насипом и почетни јужни и северни део мртваје Буџак, као и околни простор мртваје Буџак до старог насипа са шумарцима и обрадивим површинама у њеном северном делу.

Мере режима III степена заштите

Ограничава се:
- Чишћење и продубљивање водотока на просторно и временски ограничено у складу са природним вредностима уз сагласност Јавно водопривредног предузећа „Воде Војводине“;
- Употреба пестицида на удаљеност већу од 50 m од катастарске парцеле мртваје;
- Лов на период од 15. септембра до 28/29. фебруара, осим санитарног лова и одстрела у дијагностичке сврхе и контролисаног селективног лова у складу са Законом о дивљачи и ловству који организује и реализује стручна служба корисника ловишта.

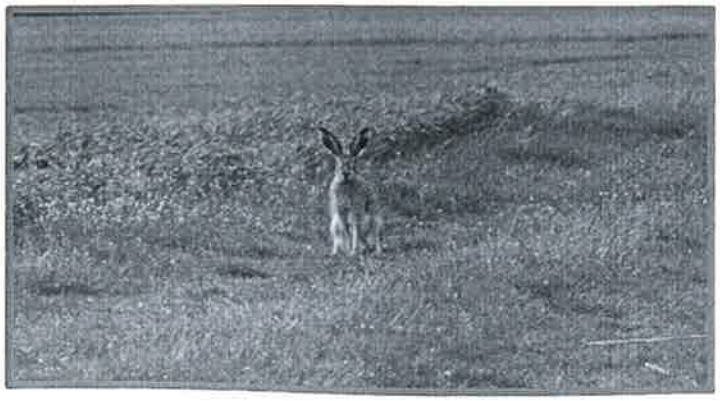

10. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

Маркетинг

Парк природе „Мртваје горњег Потисја“ потпуно је ново заштићено подручје, па је неопходно израдити стратегију за његову промоцију, користећи све расположиве савремене методе за промоцију неког подручја са потенцијалом за развој туризма. Ту се пре свега мисли на унапређење постојеће интернет странице управљача ЈВП „Воде Војводине“ са посебним менијем посвећеним заштићеним подручјима, покретање странице о Парку природе „Мртваје горњег Потисја“ на друштвеним мрежама Фејсбук (Facebook) и Инстаграм (Instagram), израда пропагандног материјала (брошуре, постери, плакати, монографије), израда кратких промотивних филмова о Парку природе „Мртваје горњег Потисја“ намењених разним категоријама посетилаца (деца предшколског и школског узраста и одрасли).

Поред наведеног, посебну пажњу треба посветити брендирању заштићеног подручја, како би Парк природе „Мртваје горњег Потисја“ био препознатљив у емитивним просторима (простори сталног боравка потенцијалних посетилаца). Први корак у том смислу је израда логоа, препознатљивог знака Парка природе.

Израда едукативне публикације (џепно издање) са најзначајнијим биљним и животињским врстама са Мртваја, у значајној мери може да допринесе повећању интересовања за посетом Парку природе „Мртваје горњег Потисја“. Иста треба да садржи фотографије и основне информације о биљкама и животињама. Публикација треба да буде креативна и препознатљива, пре свега намењена деци школског узраста, као и студентима и рекреативцима.

Реализација планираних активности зависиће од финансијских средстава којима се буде располагало.

Културно - едукативне активности

Основни садржај културно-едукативних активности у Парку природе „Мртваје горњег Потисја“ заснива се на развоју и креирању програма екотуризма, који би за циљ имао подстицање одговорности локалног становништва према животној средини, очувању природних целина и очувању културне баштине. Активности ће се реализовати у сарадњи са свим заинтересованим субјектима путем разних акција, едукативних програма, манифестација и кампова. Посебан акценат биће усмерен на активности намењене деци предшколског и школског узраста.

У сарадњи са Покрајинским секретаријатом за урбанизам и заштиту животне средине и општинама реализоваће се посебни програми који ће обухватити следеће активности:

- Реализацију научно-истраживачких пројеката и еко кампова, рад са децом и омладином (школе у природи, и остале активности које укључују боравак у природи);
- Организовање манифестације „Дани Мртваја горњег Потисја“, која ће се организовати у пролећним месецима или у рану јесен на територијама општина којима територијално припадају мртваје. Кроз јавне часове игре и цртања, квизове знања, изложбе ликовних радова, школе пецања и др, сви заинтересовани ће дати

свој допринос подизању свести о заштити Парка природе и његових природних вредности;
- Организовање едукативних излета (часови природе) на простору Парка природе за децу школског узраста;
- Едукацију и образовање на тему заштите природе и одрживог развоја;
- Едукација локалног становништва ради учешћа у програмима одрживог развоја, са посебним акцентом на обављање делатности у пољопривреди и туризму;
- Организовање радионица за израду аутентичних сувенира са Мртваја, уз учешће локалних удружења која се баве израдом сувенира и очувањем локалне традиције и културе.

Суштина наведених активности је да се развије свест код омладине и локалног становништва о значају заштите природе и значају Мртваја за локалну заједницу. Реализоваће се кроз предавања из различитих области биологије, екологије, одрживог развоја и могућностима за развој туризма. Користиће се практични примери активне заштите ретких и угрожених дивљих врста, као и акције чишћења угрожених делова Парка природе. На овај начин учесници у активностима ће се упознати са природом која их окружује и научити како да се укључе и сами буду део борбе за очување њених вредности, на практичан начин, кроз игру и дружење.

Туризам и рекреација

Подручје Мртваја представља атрактивно природно окружење за одмор, лов, риболов и рекреацију. Уз богатство живог света, очуване природне вредности и прелепе пејзаже, представља и изузетно атрактивно место за организовање програма едукације, рекреације, као и развој екотуризма, активности посматрања птица и рекреативног риболова. Најзначајније место у структури посетилаца заузимају ђаци, студенти, научни радници, рекреативци, орнитолози и спортски риболовци. Повезаност Мртваја преко реке Тисе и планиране нове трасе европске бициклистичке руте EuroVelo 11 кроз Србију, пружа могућност њиховог укључивања у развој и унапређење циклотуризма.

Пројекција развоја туризма, с обзиром на природне ресурсе Парка природе „Мртваје горњег Потисја“, у наредних десет година, обављаће се на основу глобалног вредновања културно-историјских и природних вредности.

Поштујући мере и режиме заштите и сврсисходност организовања туристичких активности, основни циљ ће бити усклађивање обима кретања посетилаца, као и придавање значаја за улагање у заштиту.

Природна богатства Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ могу се сагледати кроз:
- Шетњу стазама уз обале и насипе мртваја, које су погодне за одмор и рекреацију локалног становништва, као и љубитеља природе који са радошћу посећују ова места;
- Вожњу бициклима кроз природни амбијент;
- Посматрање, праћење птица (birdwatching), као и разгледање живописних пејзажа.

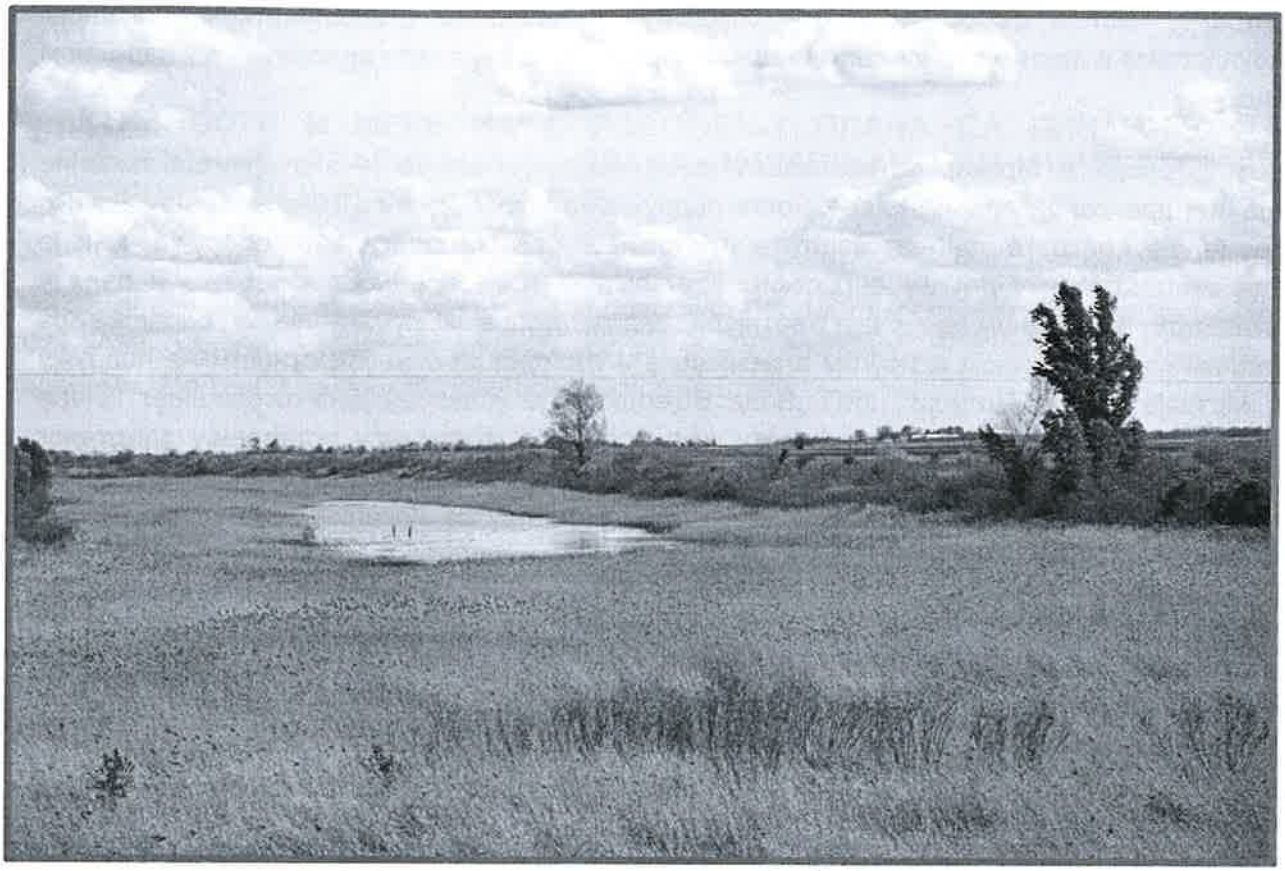

11. СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА), ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ

У складу са Законом о заштити природе и Покрајинском скупштинском одлуком о заштити Парка природе „Мртваје горњег Потисја“, Управљач ће у наредном периоду доносити прописана програмска и нормативна акта, са условима и мерама заштите и развоја природног добра.

За ефикасно функционисање Парка природе “Мртваје горњег Потисја”, а на основу уочених потреба, наставиће се или започети израда посебних пројеката и програма везаних за заштиту и унапређење овог подручја. С обзиром да је изашао нови Закон о накнадама за коришћење јавних добара (Сл. Гласник РС. бр. 95/2018, 49/2019, 86/2019 - усклађени дин. изн., 15/2021 – доп. усклађених дин. изн.,15/2023 – усклађени дин. изн., 92/2023 и 120/2023 - усклађени дин. изн.), Надзорни одбор ЈВП „Воде Војводине“, донео је Одлуку о накнадама за коришћење Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ у 2024. год., коју ће на основу истоименог закона сваке године морати да усваја.

12. ОБЛИЦИ САРАДЊЕ И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ

Управљач, Јавно водопривредно предузеће „Воде Војводине“, од момента проглашења Мртваја горњег Потисја као парка природе и новог заштићеног подручја на простору АП Војводине, настоји да оствари лепу сарадњу са локалним становништвом, локалним самоуправама и другим корисницима парка природе, а то ће остати приоритет и у наредном периоду.

Када се говори о Мртвајама као заштићеном подручју, веома је значајно да локалне заједнице препознају природне вредности подручја на коме живе, да схвате значај заштите природе, да прихвате концепт заштите и одрживог развоја заштићеног подручја, који је опште прихваћен и у другим европским земљама, а то је предност живљења и рада у заштићеном природном добру. Схватајући значај добре комуникације и сарадње са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности на подручју ПП „Мртваје горњег Потисја“, ЈВП „Воде Војводине“ је у оквиру десетогодишњег Плана управљања дефинисало низ активности које треба да допринесу остварењу зацртаног циља. Подручје Мртваја обухвата три општине, са скоро 50.000 становника. Пред управљачем је задатак да успостави квалитетну сарадњу са локалним становништвом и кроз едукацију деце основно-школског узраста, а потом удружења риболоваца, еколошких удружења, као и зрелије популације становништва.

На подручју Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ поред локалног становништва које ту живи и власник је пољопривредног земљишта, постоје и други корисници и власници непокретности са којима управљач планира остварење и развијање сарадње у области заштите и развоја овог подручја, а које су дефинисане Годишњим програмима управљања ПП „Мртваје горњег Потисја“.

У циљу реализације десетогодишњег Плана управљања Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ за период од 2024-2033. године, Управљач ЈВП „Воде Војводине“ настојаће да оствари квалитетну сарадњу са надлежним државним органима, правним и физичким лицима, невладиним организацијама и другим заинтересованим субјектима, а нарочито са:

- Министарствима и секретаријатима надлежним за питања животне средине и одрживи развој, пољопривреде, шумарства и водопривреде, науку и технолошки развој и привреде;
- Покрајинским заводом за заштиту природе;
- Пољопривредним факултетом из Новог Сада, Природно - математичким факултетом из Новог Сада, Департманом за географију, туризам и хотелијерство, Департманом за хемију, биохемију и заштиту животне средине и Департманом за биологију и екологију;
- Корисницима простора заштићеног подручја Парк природе „Мртваје горњег Потисја“;
- Средствима јавног информисања;
- Локалним самоуправама (општинама и месним заједницама), као и локалним становништвом;
- Локалним и регионалним туристичким организацијама и туристичким агенцијама;
- Образовним установама са територије Војводине;
- Управљачима других заштићених подручја;

- УНДП-ом (Програм за развој Уједињених нација);
- и другим заинтересованим субјектима;

Сарадња се одвија у циљу спровођења мера заштите природних вредности, одрживог коришћења, квалитетне едукације посетилаца и локалног становништва о природним и културним вредностима Парка природе „Мртваје горњег Потисја“ и размене искуства.

13. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ

Динамику и субјекте реализације Плана управљања ПП „Мртваје горњег Потисја“ за период 2024-2033. године, управљач заштићеног подручја, конципирао је према захтевима и задацима које треба да оствари сагласно Акту о заштити.

План управљања Парком природе „Мртваје горњег Потисја” садржи велики број задатака, мера и активности које ће непосредно спроводити Управљач, укључујући све надлежне и заинтересоване субјекте. Овим планом одређиваће се начин спровођења заштите, коришћења и управљања заштићеним подручјем, смернице и приоритети за заштиту и очување природних вредности заштићеног подручја, као и развојне смернице, уз уважавање потреба локалног становништва.

План управљања Парком природе „Мртваје горњег Потисја“ спроводиће се годишњим програмима управљања, који ће садржати приоритетне задатке и послове, на које сагласност даје орган надлежан за послове заштите животне средине Аутономне Покрајине Војводине.

Годишњим програмима прецизираће се поред приоритетних циљева и задатака:

- Динамика њиховог извршења;
- Детаљно разрађене теме;
- Висина потребних средстава;
- Финансијска подлога и подршка заинтересованих субјеката.

Пре истека периода на који се План управљања доноси анализира се његово спровођење и остварени резултати, а ако је то потребно може се вршити његова ревизија.

14. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И ДРУГЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШАВАЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА У УПРАВЉАЊУ ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈЕМ И НАЧИН ЊИХОВОГ ОБЕЗБЕЂЕЊА

На основу члана 69. Закона о заштити природе (Сл.гласник РС, бр.36/09, 88/10, 91/10-испр., 14/16 и 95/18-др. закон и 7121), финансирање заштићених подручја обезбеђује се из:

- средстава буџета Републике Србије, АП Војводине, односно јединице локалне самоуправе;
- накнаде за коришћење заштићеног подручја;

- прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем;
- средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе;
- донација, поклона, помоћи;
- других извора у складу са законом (средства из фондова ЕU).

Узимајући у обзир значај заштићеног подручја "Мртваје горњег Потисја" и реализацију планираних активности предвиђених Планом управљања, неопходно је по питању обезбеђивања финансијских средстава, ангажовање свих горе наведених субјеката.

ЈВП "Воде Војводине", управљач овог подручја, као извор финансирања активности на заштити природе има на располагању сопствена средства, а под тим се поред средстава од основне делатности предузећа, подразумевају и средства добијена од коришћења Парка природе: туризма (посете), као и други видови коришћења овог заштићеног подручја. За развој подручја, од великог значаја биће и средства намењена за финансирање и суфинансирање пројеката које реализују управљачи заштићених подручја на територији АП Војводине, обезбеђена од стране Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине. Практичне активности на терену, реализоваће се кроз волонтерске акције, организоване од стране управљача и других заинтересованих субјеката.

Законом о накнадама за коришћење јавних добара (Сл. Гласник РС. бр. 95/2018, 49/2019, 86/2019 - усклађени дин. изн., 15/2021 – доп. усклађених дин. изн.,15/2023 – усклађени дин. изн., 92/2023 и 120/2023 - усклађени дин. изн.), одређено је да за коришћење заштићеног подручја, привредно друштво или друго правно лице, предузетник и грађани (корисници), плаћају накнаду Управљачу заштићеног подручја. Средства остварена од накнада користе се за заштиту, развој и унапређење заштићеног подручја.

Да би се реализовао предметни План управљања Парком природе "Мртваје горњег Потисја", неопходно је континуирано обезбедити средства из свих наведених извора предвиђених законом, сагласно одређеним програмима, пројектима и темама. Годишњим програмима управљања овим подручјем, прецизираће се планиране активности/радови, локације предвиђене за реализацију, односно, извођење активности/радова, динамика и процењена финансијска средства потребна за њихово спровођење.

Као допунски начин обезбеђивања средстава за заштиту и развој овог заштићеног подручја, планирано је учешће на пројектима који се финансирају из фондова ЕU.

ДИРЕКТОР

Срђан Кружевић

ПРИЛОГ 1.
Услови заштите природе

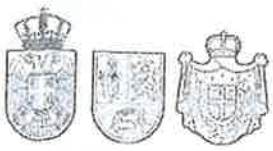

Република Србија
Аутономна покрајина Војводина
Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине
Булевар Михајла Пупина 16, 21000 Нови Сад
Т: +381 21 487 4719 Ф: +381 21 456 238
ekourb@vojvodina.gov.rs | www.ekourbapv.vojvodina.gov.rs

28 DEC 2023
II 1420/64

БРОЈ: 140-501-1390/2023-04 ДАТУМ: 26.12.2023. године

На основу члана 9. став 9. Закона о заштити природе („Службени гласник РС", бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-испр., 14/16, 95/18-др. закон и 71/21), члана 15, 16, 23, 24. и 39. Покрајинске скупштинске одлуке о покрајинској управи („Службени лист АПВ", бр. 37/14, 54/14 - др. одлука, 37/16, 29/17, 24/19, 66/20 и 38/21) и члана 136. Закона о општем управном поступку („Службени гласник РС", бр. 18/16 и 95/18 – аутентично тумачење и 2/2023 - одлука УС), решавајући по захтеву ЈВП „Воде Војводине" бр. II-100/51-23, од 04.12.2023. године у вези издавања услова заштите природе за израду Плана управљања Парком природе „Мртваје горњег Потисја" за период 2024-2033. годину, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, в.д. помоћника покрајинског секретара Гојко Палалић, по Решењу о овлашћењу број 140-031-104/2022-02-8, од 26. октобра 2022. године, доноси

РЕШЕЊЕ

о условима заштите природе

У складу са Стручном основом под 03 бр. 019-4006/2 од 25.12.2023. године, издатом од стране Покрајинског завода за заштиту природе, Покрајинском скупштинском одлуком о заштити Парка природе „Мртваје горњег Потисја" („Службени лист АПВ" бр. 35/23), Уредбом о еколошкој мрежи („Службени гласник РС", бр. 102/2010), Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС", бр. 5/10, 47/11, 32/16, 98/16), План управљања Парком природе „Мртваје горњег Потисја" за период 2024-2033. годину израдити под следећим условима:

1) План управљања Парком природе „Мртваје горњег Потисја" за период 2024-2033. године израдити у складу са чланом 53. Закона о заштити природе;
2) Текст плана ускладити са мерама заштите и унапређења утврђеним Покрајинском скупштинском одлуком о заштити Парком природе „Мртваје горњег Потисја" („Сл. лист АПВ", бр 35/2023), у даљем тексту: Одлука;
3) Планирати израду геодетског пројекта обележавања граница и активности на обележавању граница заштићеног подручја у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара ("Службени гласник РС", бр.: 30/92, 24/94 и 17/96);
4) Планирати израду осталих управљачких аката:
   - Годишњи програм управљања у року од 30 дана од ступања на снагу Одлуке;
   - Годишњи програм управљања за наредну годину до 15. новембра текуће године;
   - Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби;
5) Приликом дефинисања активности на унапређењу стања заштићеног подручја, дати приоритет следећим задацима:
   - Планирати сузбијање инвазивних врста. Временски распоред и учесталост активности на сузбијању инвазивних врста планирати у складу са животним циклусом појединачних врста. Применити методе које обезбеђују трајно уништење јединки вишегодишњих инвазивних врста које се обнављају из подземних делова;

1

- Планирати израду пројеката ревитализације најугроженијих станишних типова, као и примену мера активне заштите одређених биљних и животињских врста;

6) Приликом дефинисања активности на праћењу стања природних вредности:
   - Планирати израду базе података о стању локалних популација најзначајнијих биљних и животињских врста;
   - Поред праћења стања популација најзначајнијих врста, планирати и праћење годишњих осцилација водног режима, и то директно (нпр. плављеност влажних станишта) и преко стања изабраних индикаторских врста;
   - Израдити правилнике о водном режиму у појединачним мртвајама, које су у складу са захтевима заштићених природних вредности;
7) Планирање сарадње са другим институцијама треба да укључује и учешће на заједничким пројектима конкурса међународних фондова;
8) Планирати радове на презентацији и промоцији заштићеног подручја (интернет сајт, промотивни материјал, комуникација са локалном заједницом и корисницима простора);
9) Текст Програма доставити доносиоцу Решења на мишљење о испуњености о уграђености услова заштите природе.

Образложење

Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине је примио захтев ЈВП „Воде Војводине" бр. II-100/51-23, од 04.12.2023. године у вези издавања услова заштите природе за израду Плана управљања Парком природе „Мртваје горњег Потисја" за период 2024-2033. годину.

На основу члана 9. Закона о заштити природе („Службени гласник РС", бр. 36/09, 88/10, 91/10 – исправка, 14/16, 95/18 – др. закон и 71/21), акт о условима заштите природе за заштићено подручје које проглашава надлежни орган аутономне покрајине, издаје Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине у виду решења, по претходно прибављеној стручној основи од Покрајинског завода за заштиту природе. На основу члана 9. став 5. Закона о заштити природе, по захтеву Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине, Покрајински завод за заштиту природе издао је Стручну основу под 03 бр. 019-4006/2 од 25.12.2023. године по предметном захтеву.

Предметно подручје за које се планира израда Плана управљања за период 2024-2033. година се налази у Парку природе „ Мртваје горњег Потисја " („Сл. лист АПВ", бр. 35/2023). У складу са Покрајинском скупштинском одлуком, члан 15. је предвиђена израда Плана управљања.

У складу са горе наведеним издаје се Решење о условима заштите природе за израду Плана управљања Парком природе „Мртваје горњег Потисја" за период 2024-2033. годину, уз примену наведених мера и ограничења. За све друге радове/активности на предметном подручју или промене потребно је поднети нови захтев.

На основу увида у захтев за издавање услова заштите природе и цитираних прописа, донето је решење као у диспозитиву.

Такса на захтев и такса за решење по тар. бр. 1 и тар. бр. 5 су наплаћене у складу са Покрајинском скупштинском одлуком о Покрајинским административним таксама („Службени лист АПВ" бр.40/19, 59/20-усклађени дин. изн., 45/21-усклађени дин. изн., 54/21, 52/2022 – усклађени дин. изн. и 43/2023 – усклађени дин. изн.), а подносилац захтева је ослобођен плаћања таксе у складу са тар. бр. 22, тачка 2.

Поука о правном средству:

Против овог Решења може се изјавити жалба Министарству заштите животне средине, Београд, у року од 15 дана од дана пријема овог Решења. Жалба се предаје Покрајинском секретаријату за урбанизам и заштиту животне средине у Новом Саду, Булевар Михајла Пупина бр. 16, непосредно или путем поште, уз доказ о уплати Покрајинске административне таксе у износу 450,00 динара на текући рачун бр. 840-742231843-30, позив на број: 252230941501 по моделу 97.

В.Д. ПОМОЋНИКА ПОКРАЈИНСКОГ СЕКРЕТАРА

Војко Палалић

Доставити:

1. Управљачу заштићеног подручја Парка Природе „Мртваје горњег Потисја", ЈВП „Воде Војводине", Булевар Михајла Пупина 25, 21000 Нови Сад
2. Покрајинском заводу за заштиту природе, Радничка 20а, 21000 Нови Сад
3. Покрајинском секреаријату за урбанизам и заштиту животне средине – Сектор за инспекцијске послове, Булевар Михајла Пупина 16, 21000 Нови Сад
4. Архиви

3

ПРИЛОГ 2.
Водни услови

23 ОСТ 2024
11-177/24

Република Србија
Аутономна покрајина Војводина
Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство
Булевар Михајла Пупина 16, 21000 Нови Сад
Т: +381 21 487 4411; 456 721 Ф: +381 21 456 040
www.psp.vojvodina.gov.rs

БРОЈ: 001733824 2024 09419 005 000 000 001 ДАТУМ: 22.10.2024. године
36

На основу надлежности Покрајинског секретаријата за пољопривреду, водопривреду и шумарство, сагласно члану 117 и 118 Закона о водама ("Службени гласник РС", број 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др.закон), члану 117, став 1, тачка 2 Закона о утврђивању надлежности Аутономне покрајине Војводина ("Службени гласник РС", број 99/2009, 67/2012-УС, 18/20-др. закон и 111/2021- др. закон), у вези са чланом 33 Покрајинске скупштинске одлуке о покрајинској управи („Службени лист АП Војводине" број 37/2014, 54/2014- др. одлука, 37/2016, 29/2017, 24/2019, 66/2020 и 38/2021) и овлашћења покрајинског секретара истог органа број 104-031-223/2023-09 од 20.06.2023. године, решавајући по захтеву подносиоца Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Булевар Михајла Пупина 16, Нови Сад, у име управљача ЈВП „Воде Војводине", Булевар Михајла Пупина 25, Нови Сад, матични број 08761809, ПИБ 102094162, у поступку издавања водних услова, Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство издаје

ВОДНЕ УСЛОВЕ

За израду Плана управљања Парком природе „Мртваје горњег Потисја"-за период од 2024. до 2033. године, издају се следећи водни услови:

1. План управљања урадити у складу са важећим прописима и нормативима за наведену врсту радова, као и прописима о потпуној заштити водног режима и водних објеката у условима коришћења вода, заштите од вода и заштите површинских и подземних вода од загађења, уз усклађивање планираних радова са хидромелиорационим уређењем предметног подручја.
2. Планом управљања предвидети такве радове којима се неће нарушавати функционалност и стабилност водних објеката, нити ће се водни објекти оштећивати.
3. Радовима предвиђеним предметним Планом не смеју се ометати, нити спречавати хидротехнички радови, спровођење одбране од поплава од спољашњих и унутрашњих вода и редовно одржавање водних објеката који се налазе на предметном подручју.
4. Планом предвидети потпуну заштиту земљишта и површинских и подземних вода од загађивања, као и спречити промену постојећег режима вода, у складу са:
   -Законом о водама (Службени гласник РС, број 30/10, 93/12, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др.закон);
   -Уредбом о граничним вредностима емисије загађујућих материја у воде и роковима за њихово достизање (Службени гласник РС, број 67/11, 48/12 и 1/16);
   -Уредбом о граничним вредностима приоритетних и приоритетних хазардних супстанци које загађују површинске воде и роковима за њихово достизање (Службени гласник РС, број 24/14);
   -Уредбом о граничним вредностима загађујућих материја у површинским и подземним водама и седименту и роковима за њихово достизање (Службени гласник РС, број 50/12);
   -Уредбом о класификацији вода (Службени гласник СРС, број 5/68);
   -Правилником о опасним материјама у водама (Службени гласник СРС, број 31/82.
5. Приликом израде предметног Плана поштовати члан 1 Закона о водама („Службени гласник РС", број 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др.закон), којим се уређује правни

статус вода, интегрално управљање водама, управљање водним објектима и водним земљиштем, изворима и начину финансирања водне делатности, надзор над спровођењем овог Закона, као и друга питања значајна за управљање водама.

6. Чланом 8 Закона о водама дефинисано је водно земљиште и на њему се морају примењивати одредбе Закона о водама. План управљања урадити у складу са наведеним.
7. Поштовати и одредбе члана 9 Закона о водама којим је дефинисано приобално земљиште.
8. Планом управљања поштовати члан 9а Закона о водама којим је дефинисано управљање водним земљиштем у јавној својини, као и члан 10 истог Закона којим је дефинисана намена водног земљишта.
9. Предметним Планом управљања поштовати члан 23 Закона о водама, којим је уређено управљање водним објектима у јавној својини.
10. Ради очувања и одржавања водих тела површинских и подземних вода, заштитних и других водних објеката, спречавања погоршања водног режима, као и вршење радњи којима се може утицати на промену количине и квалитета воде у водотоцима, забране и ограничења дефинисана су чланом 133 Закона о водама ("Службени гласник РС", број 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др.закон). План урадити у складу са наведеним.
11. У границама обухвата предметног Плана налазе се следећи водни објекти:

    11.1. Парк природе Мртваје горњег Потисја обухвата мелиорационе канале и водопривредне објекте који се налазе у оквиру хидромелиорационог система Хоргошко-Мартоношки рит слив XII, Сенћански рит слив VII, Санад-Буџак и Кера бара Ђурђева бара и мртваје Хоргошка, Пана, Буџак и Батка, насипе прве и друге одбрамбене линије леве и десне обале реке Тиса, црпну станицу Буџак и заштитне шуме.

    11.2. Мртва Тиса наспрам Ђале, односно Хоргошка Мртваја налази се на крајњем северу Војводине и чини природну границу са Мађарском. Водни режим Мртве Тисе наспрам Ђале и услови при којима се вода из мртваје користи дефинисани су важећим правилником са Мађарском о коришћењу и функционисању Мртве Тисе наспрам Ђале који је реализован кроз међудржавну сарадњу Републике Србије и Мађарске. Водни режим у Мртвој Тиси наспрам Ђале зависи од управљања објектима за снабдевање водом мртваје који се налазе на територији Мађарске. У оквиру планираног обухвата налазе се и мелиорациони канали K-XII-8, K-XII-8-1, K-XII-9-1 и K-XII-9-3 који припадају хидромелиорационом систему за одводњавање Хоргошко-Мартоношки рит слив XII чији је реципијент река Тиса, насип прве одбрамбене линије реке Тиса ознаке деонице Д.13.1.2. Десни насип уз Тису од државне границе до улива канала Хоргош-Мартонош, 8,68 km (155+377-146+695) и насип друге одбрамбене линије реке Тисе, ознаке деонице Д.13.1.1 Гранични насип Попова Хумка 5,2 km (5+200-0+000).

    11.3. Мртваја Пана налази се уз десну обалу реке Тиса, северно од Сенте. У оквиру планираног обухвата налазе се мелиорациони канали S-VII-1 и S-VII-1-1-1 који припадају хидромелиорационом систему за одводњавање Сенћански рит слив VII чији је реципијент река Тиса, насип прве одбрамбене линије реке Тиса ознаке деонице Д.13.2.2 Десни насип уз Тису од ушћа Кереша до Макошког брега (Ада), 22,82 km (132+715-109+900). Унутар границе заштитне зоне са небрањене стране насипа налазе се шуме, одељење 7, које припадају газдинској јединици Сента.

    11.4. Мртваја Буџак налази се уз леву обалу реке Тиса између насеља Чока и Санад и заједно са Мртвајом Пана чини такозвану Санадску осмицу облик некадашњег тока Тисе. У оквиру планираног обухвата налазе се мелиорациони канали Буџак, Б-1, Б-2 и Ј.1 који припадају хидромелиорационом систему за одводњавање Санад-Буџак и Кера бара –Ђурђева бара чији је реципијент река Тиса, црпна станица Буџак на km насипа 118+890, насип прве одбрамбене линије реке Тиса ознаке деонице Д.16.1.4 Леви насип уз Тису од црпне станице Вок до ушћа Златице, 30,05 km (127+700-97+650) од km 118+530 до km 119+100. Унутар границе заштитног добра налази се одсек 5/4 шумско замљиште и 5/с који се налази у форланду и припада газдинској јединици Горњи Банат, док се унутар границе заштитне зоне са небрањене стране насипа налази одсек 5/а и 5/b.

11.5. Мртваја Батка налази се уз леву обалу реке Тиса између насеља Падеј и Остојићево. У оквиру планираног обухвата налазе се мелиорациони канали К.1, К.3, Главни канал Кера-Бара, К.3-1-1 и К.3-1-1-1, стари насип Батка (к.п.бр. 2497/1 к.о.Остојићево и насип прве одбрамбене линије реке Тисе ознаке деонице Д.16.1.4 Леви насип уз Тису од црпне станице Вок до ушћа Златице, 30,05 km (127+700-97+650) од km 106+400 до km 108+800. Мелиорациони канали К.3-1-1 и К.3-1-1-1 нису изведени, а планирани су на катастарској парцели број 6124 катастарска општина Падеј. Унутар границе заштитног добра налази се одсек 8/1, 2 и 3 који припадају газдинској јединици Горњи Банат.

12. У циљу очувања и одржавања стабилности и функционалности насипа као одбрамбеног објекта од високих вода, обезбеђења пролаза великих вода и спровођења одбране од поплава, није дозвољена изградња објеката нити извођење радова којима би се задирало у тело насипа, копање бунара, ровова и канала поред насипа у појасу ширине најмање 10,0 m од небрањене ножице насипа према водотоку и 50,0 m према брањеном подручју.
Уз небрањену и брањену ножицу насипа, неопходно је обезбедити појас ширине најмање 10,0 m за пролаз и рад механизације којом се одржава насип.

13. За планирање и изградњу објеката и извођење радова у зони мелиорационих канала, уважити следеће:
13.1. Не сме се реметити обала и утицати на водни режим мртваја, не сме се угрозити слободан протицајни профил мелиорационих канала у свим условима рада система, као ни стабилност дна и косина канала.
13.2. Континуитет и правац инспекционих стаза у обостраном појасу (заштитни појас) ширине од најмање 5,0 m од обале мртваја и мелиорационих канала, сачувати за пролаз и рад механизације која одржава канал. У овом заштитном појасу није дозвољена изградња било каквих привремених или трајних објеката, постављање ограде, депоновање материјала, садња дрвеће, као и предузимање других радњи којима се ремети функција или угрожава стабилност водотока/канала и омета редовно одржавање водотока/канала.
13.3. Забрањује се обављање радњи које могу угрозити стабилност и функционалност каналске мреже и којима би се онемогућили радови на редовном одржавању каналске мреже који се обављају у циљу обезбеђења ефикасности функционисања хидромелиорационог система и одржавање стабилности водног режима.

14. План управљања мора садржати мере којим ће се обезбедити очување значајних и карактеристичних обележја предела. Забрањене су радње којима се нарушавају примарне природне и створене вредности и карактер предела, а самим тим и статус површинских вода.

15. У површинске воде забрањено је испуштати било какве воде осим условно чистих атмосферских и пречишћених отпадних вода чији квалитет обезбеђује одржавање минимално доброг еколошког статуса (II класа воде) реципијента, према Уредби о класификацији вода. Квалитет ефлуента треба да задовољава граничне вредности прописане Уредбом о граничним вредностима емисије загађујућих материја у воде и роковима за њихово достизање и Уредбом о граничним вредностима приоритетних и приоритетних хазардних супстанци које загађују површинске воде и роковима за њихово достизање. У подземне воде забрањено је испуштати било какве воде, осим условно чистих атмосферских и уносити опасне и штетне материје које могу да угрозе квалитет (хемијски статус), тј. узроковати физичку, хемијску биолошку или бактериолошку промену вода.

16. На подручју заштићеног природног добра, где је проглашен II и III степен заштите, диспозицију отпадних вода (уколико постоје) у површинске воде вршити у складу са режимом прописаног степена заштите, тј. применити степен пречишћавања отпадних вода за осетљива подручја којим ће се обезбедити одржавање одличног еколошког статуса реципијента у складу са параметрима прописаним Уредбом о граничним вредностима загађујућих материја у површинским и подземним водама и седименту и роковима за њихово достизање, а који неће нарушавати својства предела због којих су проглашени заштићеним природним добром.

17. За све планиране активности које ће се обављати у оквиру предметне локације, мора се предвидети одговарајуће решење, у циљу обезебеђења стабилности и функционалности водних објеката и спречавања загађења земљишта, површинских и подземних вода.
18. План израдити на начин да предвиђене активности ни на који начин не смеју реметити могућност, услове одржавања и функцију водних објеката. Треба да је обезбеђен слободан и несметан пролаз службеним возилима и механизацији водопривреде у зони водних објеката.
19. При изради Плана управљања уважити да радови на редовном одржавању, реконструкцији и санацији водних објеката имају приоритет и не могу се условљавати од стране управљача.
20. За планирање било каквих радова и активности на водном земљишту морају се тражити нови водни услови. Ово важи и за обележавање граница подручја, постављање разних табли и сл.
21. Кретање чуварске службе и извођење планираних радова у зони водних објеката мора да буде под надзором и упуством водопривреде. Све евентуалне штете на водним објектима, настале кретањем службе управљача или извођењем планираних радова морају се отклонити у најкраћем року, о трошку управљача.
22. Намена водног земљишта над којим право управљања има ЈВП „Воде Војводине", не може се мењати без посебне сагласности ЈВП-а „Воде Војводине".
23. Важност водних услова престаје по истеку годину дана од дана њиховог издавања, ако у том року није поднет захтев за издавање водне сагласности.
24. По завршетку израде Плана управљања, а пре коначног усвајања, обратити се овом Секретаријату са захтевом за издавање водне сагласности, у складу са чланом 119 Закона о водама.

О б р а з л о ж е њ е

Подносилац захтева Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Булевар Михајла Пупина 16, Нови Сад, у име управљача ЈВП „Воде Војводине", Булевар Михајла Пупина 25, Нови Сад, поднео захтев број 001733824 2024 09415 004 000 000 001 01 004 од 21.06.2024. године за План управљања Парком природе „Мртваје горњег Потисја" за период од 2024. до 2033. године, који је у е-писарници Сектора за водопривреду Покрајинског секретаријата за пољопривреду, водопривреду и шумарство заведен под бројем 001733824 2024 09419 005 000 000 001 од 27.06.2024. године.

Водни услови урађени су на основу следеће документације:
1. Захтев број 001733824 2024 09415 004 000 000 001 01 004 од 21.06.2024. године;
2. Мишљење у поступку издавања водних услова број II-902/6-24 од 17.10.2024. године ЈВП-а „Воде Војводине" Нови Сад;
3. Покрајинска скупштинска одлука о заштити Парка природе Мртваје горњег Потисја са Прилог 1: опис граница заштићеног подручја Парка Парка природе Мртваје горњег Потисја и заштитне зоне и Прилог 2: списак катастарских парцела у обухвату граница Парка природе Мртваје горњег Потисја, Скупштина аутономне покрајине Војводине број 32-6/2023-01 из августа 2023. године;
4. Предлог План управљања Парком природе „Мртваје горњег Потисја" за период од 2024. до 2033. године, из априла 2024. године, ЈВП „Воде Војводине", Булевар Михајла Пупина 25, Нови Сад.

На основу приложене документације констатовано је следеће:
Предмет Водних услова је израда Плана управљања Парком природе Мртваје горњег Потисја за период од 2024. до 2033. године. Одлуком Скупштине Аутономне покрајине Војводине број 32-6/2023-01 од 29.08.2023. године о заштити Парка природе Мртваје горњег Потисја проглашено је подручје са очуваним влажним стаништима, које обухвата четири одвојене просторне целине (мртваје): Мртва Тиса наспрам Ђале (Хоргошка Мртваја), Пана, Буџак и Батка заштићеним подручјем од покрајинског значаја, II категорије у циљу очувања преосталих фрагментисаних природних и полуприродних станишта, која су од значаја за очување биолошке разноврсности.

Заштићено подручје са својим влажним стаништима и воденим током представља део еколошког коридора уз реку Тису, градећи националну еколошку мрежу, која је повезана са Паневропском еколошком мрежом. Као значајан део еколошког коридора Тисе, „Мртваје горњег Потисја" повезују станишта Парка природе „Камараш", Парка природе „Стара Тиса" код Бисерног острва и Специјалним резерватом природе „Ритови доњег Потисја".
На основу Правилника о категоризацији, Парк природе „Мртваје горњег Потисја" представља заштићено подручје II категорије - значајно природно добро, а на основу категоризације заштићених подручја Међународне уније за заштиту природе (IUCN), припада V категорији – Заштићени копнени предео (подручје одржаваних екосистема).
Планом управљања одређује се начин спровођења заштите, коришћења и управљања заштићеним подручјем, смернице и приоритети за заштиту и очување природних вредности заштићеног подручја, као и развојне смернице, уз уважавање потреба локалног становништва.
Основни просторно-планski документ у Републици Србији је Просторни план Републике Србије, који уједно представља и оквирни документ за израду Просторног плана АП Војводине. Као саставни део еколошког коридора реке Тисе, Парк природе „Мртваје горњег Потисја" референтан је Просторни план посебне намене мултифункционалног еколошког коридора Тисе (Сл. лист АП Војводине бр. 14/2015). Просторни план је основни законски документ планирања, управљања и очувања заштићеног подручја. Укључује организацију, коришћење и намену простора, зонирање унутар граница заштићеног подручја, као и мере заштите.
Активности везане за управљање и заштиту Парка природе "Мртваје горњег Потисја" у надлежности су Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине.
Заштићено подручје Парк природе „Мртваје горњег Потисја" налази се у северном и средњем делу Војводине, уз леву и десну обалу реке Тисе, на територији општина Кањижа, Сента и Чока. Обухвата, како је већ наведено, четири одвојене мртваје: Мртву Тису наспрам Ђале (Хоргошку мртвају), Пану, Буџак и Батку.
На крајњем северу Војводине, уз десну обалу реке Тисе налази се Мртва Тиса наспрам Ђале. Средина корита мртваје чини државну границу са Мађарском, тако да десна обала чини део заштићеног подручја. Овај локалитет припада општини Кањижа.
Северно од Сенте, уз десну обалу Тисе налази се локалитет мртваја Пана и припада општини Сента. Мртваја Буџак налази се уз леву обалу Тисе између насеља Чока и Санад, и заједно са Паном чини тзв. Санадску осмицу, односно облик некадашњег тока Тисе. Мртваја Батка налази се уз леву обалу Тисе између насеља Падеј и Остојићево. Припада општинама Сента и Чока.
На повшини од 304,77 ha, коју Парк природе „Мртваје горњег Потисја" заузима, успостављен је двостепени режим заштите, режим заштите II и III степена. Око Парка природе „Мртваје горњег Потисја" успоставља се заштитна зона која обухвата површину од 2100,23 ha.
Режим заштите II степена износи 166,34 ha или 54,58% заштићене површине. Спроводи се на делу заштићеног подручја са делимично измењеним екосистемима од великог научног и практичног значаја. Обухвата следеће локалитете: старе насипе уз Мртву Тису наспрам Ђале и Пану са очуваном степском вегетацијом, водена огледала мртваја Пана, Буџак и Батка, аутохтоне шумарке беле врбе и топола у небрањеном делу Тисе и два станишта ларви тиског цвета у обалском делу Тисе.
Режим заштите III степена износи 138,44 ha или 45,42% заштићене површине. Спроводи се на делу заштићеног подручја са делимично измењеним и/или измењеним екосистемима од великог научног и практичног значаја. Обухвата воденo огледало Мртве Тисе наспрам Ђале, шумарке на потесу Ердеглук, канал на Мартоношкој мртваји, део плавног подручја Тисе с насипом и почетни јужни и северни део мртваје Буџак, као и околни простор мртваје Буџак до старог насипа са шумарцима и обрадивим површинама и њеном северном делу.
Мртваје на простору Парка природе „Мртваје горњег Потисја" настале су пресецањем меандара приликом регулације Тисе у XIX веку и изгубиле директну везу са реком па функционишу као флувијална језера. Пресецањем меандра постале су рукавци чија су корита убрзо била засипана речним наносима. Ово се пре свега односи на Пану, где је највећи део корита у потпуности засут и претворен у пољопривредне површине, док је преостали део плитак и замочварен. У случају Батке и Буџака, само краће, узводне деонице мртваја су засуте у потпуности, док су у средишњем

и низводном делу настала флувијална језера. Природна морфологија корита је највише очувана на Мртваји наспрам Ђале.

Потисје у Војводини представља типично аграрно подручје са свим карактеристикама културних предела Панонског биогеографског региона. Изградњом одбрамбених насипа и система мелиоративних канала, брањени део плавног подручја Тисе изгубио је своје природне карактеристике и претворен је у обрадиве површине, које су се временом спојиле са пољопривредним парцелама виших терена. Одсецањем од главног тока Тисе, четири мртваје у оквиру заштићеног подручја постале су ретензије при високим водостајима и део су мелиорационе мреже која се користи ради побољшања приноса на околним пољопривредним површинама. Становништва из насеља која се налазе у окружењу мртваја усмерена су на активности попут лова, риболова, пашарења, интензивне пољопривреде и шумарства, тако да се простори поменутих мртваја налазе под значајним утицајем угрожавајућих фактора због искоришћавања природних ресурса овог заштићеног подручја.

Очувана водена и влажна станишта у оквиру Парка природе „Мртваје горњег Потисја" су острвског типа. Окружена су пољопривредним или урбанизованим површинама при чему постоји директан утицај окружења. Појединачне мртваје су просторно међусобно веома удаљене, изузев у случају Пане и Буџака. Појас аутохтоних шума уз Тису, којим би се могла одвијати комуникација између различитих популација исте врсте, прилично је уништен и веома узак. Бетонирање и поплочане деонице обале Тисе представљају баријере за креатање многих животињских врста. Имајући у виду да се станишта налазе дубоко у зонама антропогених утицаја, представљају станишта типа руба, чије стање зависи од интензитета и деловања ефекта руба. С обзиром да свака од четири мртваје нема површину већу од 100 ha, представљају рубна станишта у разним фазама деградације. Формирањем заштитних појасева (пуфер зона) може се побољшати стање у стаништима и смањити негативни утицаји окружења. Заштитни појасеви могу бити остаци природне вегетације или појас ревитализованог станишта. Спровођењем мера забране и ограничења у заштитној зони, може се смањити негативан утицај окружења и боља повезаност мртваја у оквиру Парка природе.

Погоршавање квалитета воде упуштањем отпадних вода и нарушавање хидролошког режима подручја негативно утичу на квалитативни и квантитативни састав ихтиофауне. Ово се најчешће дешава услед преграђивања канала и старих меандара, као и природним процесима засипања.

Заштићено подручје Парка природе „Мртваје горњег Потисја" се налази у пољопривредном окружењу, при чему обрађене површине досежу скоро до саме обале. Интензитет утицаја пољопривреде зависи како од удаљености станишта, тако и од постојања пољозаштитних појасева, међа, травног појаса, групација стабла и жбуња, који у одређеној мери амортизују ефекте пољопривреде. Воде које у мртваје доспевају са околних пољопривредних површина, затим и преко каналске мреже која служи за одводњавање, само додатно појачавају процесе сутрофикације и као резултат тога јавља се велико замуљење корита и обрастање воденом вегетацијом.

Хоргошка мртваја, заједно са Паном има највећу вредност утицаја угрожавајућих фактора на живи свет. У односу на степен очуваности предеоних карактеристика, присуство биодиверзитетски значајних врста за заштиту, типова станишта и израженост негативних утицаја, као највреднији локалитет за заштиту у флористичком смислу издваја се ова мртваја са пет присутних значајних врста. Пограничний положај, одсуство већих насеља и самим тим смањен ниво загађења уз широко водено огледало, појас трске и присуство старог насипа условили су релативну очуваност барске, мочварне и степске флоре дуж мртваје. Ова мртваја користи се као ретензиони канал за наводњавање пољопривредних површина са обе стране границе. Непосредна близина обрадивих површина са интензивном пољопривредном производњом довела је до загађења воде и земљишта. Временом је део мезофилних и влажних ливада претворен у оранице. Усмеравање пољопривредне производње у правцу одрживог коришћења унутар заштитног појаса, у складу са вековним традицијама, треба да буде једна од мера заштите на очувању биодиверзитета.

Панска мртваја окружена је обрадивим површинама које се пружају до саме обале. У зони непосредног утицаја на мртвају налазе се земљани путеви. Релативно добар еколошки статус резултат је става већине власника викендица који простор првенствено користе за одмор и

рекреацију уз умерену производњу воћа и поврћа. Власници викендица одржавају простор неговањем воћњака кошењем и уређењем обале, а тиме спречавају развој инвазивних биљних врста. Воћњаци тако формирају заштитни појас око влажних станишта и смањују дифузно загађење, које потиче од пољопривредних површина шире околине. Ипак, половина некадашњег корита је исушено, преостала половина је подељена на четири неједнака дела , са уоченим разликама у водном режиму и саставом живог света у њима.

Мртваја Буџак окружена је ратарским пољопривредним културама. Услед примене минералних ђубрива и пестицида који се акумулирају у седименту у облику нерастворљивих соли долази до загађења земљишта. Вештачка ђубрива изазивају еутрофикацију па долази до оптерећења и нарушавања природних вредности ове мртваје.

На мртваји Батка присутно је коришћење воде за наводњавање околних башти, где се углавном гаје повртарске културе. Интензивна пољопривредна производња проузрокује загађења животне средине применом минералних ђубрива и пестицида. Минерална ђубрива се акумулирају у земљишту у облику различитих растворљивих соли. Употреба фосфатних ђубрива за последицу има загађење земљишта кадмијумом, уз присуство олова и никла. Ипак, у поређењу са другим мртвајама, има најмању вредност утицаја угрожавајућих фактора. Највећи проблем на мртваји Батка је ширење инвазивне врсте багремца, настале услед високог водостаја.

Дугорочни циљеви заштите, очувања и унапређења одрживог развоја:

Уопштено посматрајући, заштита, развој и управљање заштићеним подручјима заснива се на очувању и унапређењу основних природних вредности, и у зависности је од присуства и интензитета угрожавајућих фактора с једне стране и потребе за ревитализацијом станишта са друге. Концепт одрживог коришћења представља основи принцип за управљање заштићеним областима, будући да су сва заштићена подручја динамичне целине подложне утицају како природних тако и људских фактора. С тога је потребно направити компромис између одржавања биолошке разноврсности, поштовања прописа и услова заштите природе са једне стране, као и рационално коришћења ресурса заштићеног станишта и интереса корисника простора са друге.

За заштићено природно подручје "Мртваје горњег Потисја", основни услов опстанка је очување основних одлика флувијалних језера ради обезбеђивања услова за стабилан развој живог света, уз одрживо коришћење природних ресурса. Због фрагментације природних станишта неопходна је примена активних мера заштите у складу са традиционалним видовима коришћења простора (умерена испаша, кошење, сеча трске на површинама већих од 1 ha), као и успостављање водног режима у складу са природном динамиком речних језера региона. Дугорочни циљеви унапређења стања представља поновно успостављање просторног и еколошког интегритета мртваја ревитализацијом корита и приобаља. Успостављање природне зонације влажних и копнених станишта је предуслов за несметано одвијање природних процеса који одржавају карактеристике ових влажних комплекса.

Дугорочни циљеви заштите, очувања, унапређења и одрживог развоја су:

1. Заштита водених, барских, мочварних, ливадско-пашњачких, слатинских и степских станишта значајних за заштиту на националном и међународном нивоу, очувања њихових еколошких карактеристика, као и очувања биодиверзитета специфичног за Панонски биогеографски регион;
2. Очување геоморфолошких и хидролошких облика мртваја;
3. Очување популација строго заштићених и заштићених врста флоре и фауне;
4. Обезбеђивање повољног стања станишта строго заштићених и заштићених врста, односно значајних станишних типова;
5. Очување функције коридора и унапређивање стања еколошког коридора, омогућавање несметане миграције живог света и олакшавање комуникације између природних станишта унутар мочварног и слатинско-степског коридора у горњем делу Потисја;
6. Смањење интензитета, односно уклањање угрожавајућих фактора и фаворизовање чинилаца који позитивно делују на заштићено подручје и његове компоненте;
7. Успостављање система контроле свих облика загађивача;
8. Очување природних и културно-историјских вредности подручја.

Имајући у виду прецизиране дугорочне циљеве заштите, очувања, унапређења и одрживог развоја, неопходно је обезбедити основне услове за њихово спровођење, као и материјална средства за финансирање активности која доприносе остварењу задатих циљева.

Приоритетне активности у Парку природе „Мртваје горњег Потисја" кад су у питању мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности, подразумевају низ мера и активности које произилазе из Закона о заштити природе, Одлуке о заштити овог подручја и других прописа који имају за циљ његову заштиту и развој. С тим у вези, у наредном периоду неопходно је:
- Извршити обележавање граница Парка природе „Мртваје горњег Потисја", на простору мртваја Пана, Буџак и Батка у складу са правилником који уређује начин обележавања заштићених природних добара. Обележавање граница заштићеног подручја на простору Мртваје наспрам Бачке завршено је у првом кварталу 2024. године у складу са наведеним правилником;
- Планирати сузбијање инвазивних врста у складу са животним циклусом појединачних врста. Примена метода које ће обезбедити трајно уништење јединки вишегодишњих инвазивних врста које обнављају из подземних делова;
- Израдити Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби;
- Планирати израду пројеката ревитализације најугроженијих станишних типова, као и примену мера активне заштите одређених биљних и животињских врста;
- Планирати израду базе података о стању локалних популација најзначајнијих биљних и животињских врста;
- Планирати праћење годишњих осцилација водног режима, и то директно (нпр. плављеност влажних станишта) и преко стања изабраних индикаторских врста;
- Израдити правилнике о водном режиму у појединачним мртвајама, које су у складу са захтевима заштићених природних вредности;
- Планирати сарадњу са другим институцијама и заједничко учешће на пројектима међународних фондова;
- Планирати активности на презентацији и промоцији заштићеног подручја.

Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу простора, у оквирима заштите и развоја Парка природе „Мртваје горњег Потисја" подразумевају:
- Заштиту и уређење простора природног добра у мери која не нарушава његов аутохтони изглед;
- Утврђивање капацитета за одрживо очување;
- Рационално коришћење природе, природних и културних вредности простора;
- Одрживи развој заснован на природним и створеним потенцијалима туристичке регије;
- Уређење и коришћење простора у складу са прописаним режимима заштите и на начин који омогућава очување природних вредности;
- Одрживи развој интерних и екстерних активности на начин који не угрожава вредности заштићеног природног добра (водопривреда, пољопривреда, занатство и домаћа радиност);
-Планске мере и активности на побољшању рибљег фонда, спровођење забрана и органичења риболова и кретања риболовним водама;
- Опремање и уређење простора за потребе туризма и рекреације у складу са Просторним планом посебне намене мултифункционалног еколошког коридора Тисе (Сл. лист АП Војводине бр. 14/2015);
- Чување и одржавање заштићеног подручја, амбијенталне разноврсности и лепоте предела;
- Научно-истраживачки и образовни рад.

Полазећи од потребе заштите и очувања водених, барских, мочварних, ливадско-пашњачких, слатинских и степских станишта значајних за заштиту на националном и међународном нивоу, очувања њихових еколошких карактеристика, као и очувања биодиверзитета специфичног за Панонски биогеографски регион, одређивање степена заштите унутар Парка природе „Мртваје горњег Потисја" вршено је на основу степена очуваности природних вредности, као и потребе за применом активних мера заштите. Поред наведеног, заштита подразумева обезбеђивање услова за даљи стабилан развој природних вредности, уз одрживо коришћење природних ресурса и у складу са потребама развоја одрживог туризма и спортско рекреативних активности.

Заштићеном подручју Парка природе „Мртваје горњег Потисја" обухвата површину од 304,77 ha, где се успостављају режими заштите II и III степена, од чега:
- Режим заштите II степена заузима 166,34 ha (54,58%),
- Режим заштите III степена заузима 138,43 ha (45,42%).

Од укупне поврине (304,77 ha):

- У државном власништву налази се 289,83 ha или 95,10,%,
- У друштвеном власништву налази се 1 ha или 0,33%,
- У приватном власништву налази се 11,93 ha или 3,91%,
- Други облици власништва износе 2,01 ha или 0,66%.

Заштитна зона Парка природе "Мртваје горњег Потисја" обухвата површину од 2100,23 ha.

Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство, у оквиру својих надлежности, дао је водне услове, у складу са одредбама чл. 113-118 Закона о водама („Службени гласник РС", број 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др.закон).

Према одредби члана 117 став 1 Закона о водама, објекат потпада под тачку 19) планови и програми управљања заштићеним односно рибарским подручјем. На основу члана 43 истог Закона, у смислу водне делатности, у питању је заштита вода од загађивања.

Предметна локација припада сливу Дунава и водном подручју Дунав.

Услови предложени у Мишљењу ЈВП-а „Воде Војводине" из Новог Сада, су прихваћени. Приложено Мишљење је прилог у складу са одредбама члана 118 став 6 Закона о водама.

Услови су дати у складу са одредбама Закона о водама, смерницама из Водопривредне основе РС („Службени гласник РС", број 11/02) и пратећим подзаконским актима.

Водни услови су уведени у уписник водних услова овог Секретаријата за водно подручје Дунав под редним бројем 851 од 22.10.2024. године, у складу са Правилником о садржини, начину вођења и обрасцу водне књиге („Службени гласник РС", број 86/10).

ПО ОВЛАШЋЕЊУ ПОКРАЈИНСКОГ СЕКРЕТАРА
БРОЈ: 104-031-223/2023-09 од 20.06.2023. ГОДИНЕ
В.Д. ПОМОЋНИКА ПОКРАЈИНСКОГ СЕКРЕТАРА

Дејан Андрић

Доставити:
- Управљачу ЈВП „Воде Војводине", Булевар Михајла Пупина 25, Нови Сад, путем Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Булевар Михајла Пупина 16, Нови Сад
- Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде– Републичкој дирекцији за воде, Нови Београд, Булевар уметности 2а (електронски)
- ЈВП-у „Воде Војводине", Нови Сад, Бул. Михајла Пупина 25 (електронски)
- Надлежном водном инспектору (електронски)
- Водној књизи
- Архиви

9/9